

VODIČ U POSTUPANJU: NASILJE U PORODICI

Dodatak Priručniku za sudska razmatranja slučajeva
nasilja u porodici u Bosni i Hercegovini

SWEDEN

NORWEGIAN EMBASSY

Urednik

Nenad Galić

Lektura

Sandra Zlotrg

Prijevod

Adisa Okerić-Zaid

Dizajn i priprema

Level UP | Media and Education Consulting d.o.o.
info@levelup.ba

ISBN:

XXXXXXXX

Štampa:

CPU Printing Company d.o.o., Sarajevo

Izdavač

© AI/DCAF, 2016
Sva prava zadržana

DCAF

a centre for security,
development and
the rule of law

SADRŽAJ

INFORMACIJE O PROJEKTNIM AKTIVNOSTIMA I ZAHVALNICE	5
UVOD.....	7
I ZLOSTAVLJANJE (MALTRETIRANJE) KAO NASILJE U PORODICI	8
Definicija porodice	8
Točak moći i kontrole	8
Šta uzrokuje nasilje u porodici?	10
Faktori rizika koji se povezuju sa nasiljem u porodici.....	11
Tipologije nasilnih veza	12
II POZNAVANJE KONTEKSTA NASILJA U PORODICI	14
1. Seksualno zlostavljanje kao nasilje u porodici.....	14
2. Djeca izložena nasilju u porodici.....	16
3. Davljenje: ekstremno nasilje u porodici	19
III PORODIČNO NASILJE U SUDNICI: RAZUMIJEVANJE ŽRTVE I PROBLEMATIKE NASILJA U PORODICI.....	23
IV VODIČ ZA SUDIJE: POZNAVANJE REAKCIJA ZLOSTAVLJAČA I ŽRTAVA NASILJA U PORODICI	27
V VODIČ ZA SUDIJE: PROCJENA RIZIKA U SLUČAJEVIMA NASILJA U PORODICI	29
Kako koristiti Vodič za sudije za procjenu rizika u slučajevima nasilja u porodici	29

VI VODIČ ZA SUDIJE: VOĐENJE RAČUNA O BEZBJEDNOSNIM PITANJIMA PRILIKOM SASLUŠANJA OŠTEĆENE	31
VII VODIČ ZA SUDIJE: LIČNA ZAŠTITA SUDIJA (I DRUGIH ZAPOSLENIKA PRAVOSUDNIH INSTITUCIJA)	32
ANEKS 1: MEĐUNARODNOPRAVNI STANDARDI U OBLASTI NASILJA U PORODICI	34
1. Vijeće Evrope – Konvencija o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici / Istanbulska konvencija (CETS 210; 2011. god.)	34
2. Ujedinjene nacije – Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije nad ženama (CEDAW / 1979. god.)	38
ANEKS 2: SUDSKA PRAKSA U VEZI SA NASILJEM U PORODICI	40
1. Sudska praksa u Bosni i Hercegovini: nasilje u porodici	40
I Ocjena olakšavajućih i otežavajućih okolnosti u predmetu nasilja u porodici.	40
II Pravna kvalifikacija djela	47
III Primjena sticaja	50
IV Primjena instituta «nužna odbrana»	51
2. Sudska praksa i standardi Evropskog suda za ljudska prava u slučajevima nasilja u porodici	52
3. Primjer presude u predmetu nasilja u porodici: ocjena otežavajućih i olakšavajućih okolnosti	63

INFORMACIJE O PROJEKTNIM AKTIVNOSTIMA I ZAHVALNICE

U okviru projekta "Rod i pravosuđe u BiH", koji su podržale Ambasada Kraljevine Norveške u Bosni i Hercegovini i Švedska u februaru 2016. godine Atlantska inicijativa i DCAF krenuli su s organiziranjem sastanaka radnih grupa sudija posvećenih sudskom razmatranju predmeta nasilja u porodici. Svrha organiziranja radnih grupa sa zainteresiranim sutkinjama i sudijama bila je da nosioci sudijske funkcije, uz stručnu i tehničku podršku Atlantske inicijative i DCAF-a, razmotre koje mogućnosti, unutar postojećih zakonskih i institucionalnih okvira, stoje na raspolaganju sudijama i sutkinjama i uopće pravosuđu koje bi doprinijele unapređenju odgovora sudova u BiH na nasilje u porodici, te da predlože odgovarajuća rješenja.

Od februara do maja 2016. godine radne grupe sudija su na redovnim sastancima razmatrale pojedinačne i grupne prijedloge i inicijative s ciljem institucionalizacije dosljednog i efikasnog sudskog razmatranja slučajeva nasilja u porodici u Bosni i Hercegovini.

Između ostaloga, radne grupe su se saglasile da *Priručnik: Sudska razmatranja slučajeva nasilja u porodici u BiH* (u daljem tekstu: priručnik) predstavlja koristan resursni materijal za sudije koje rade na predmetima nasilja u porodici. Pored ovoga, radne grupe su zaključile da postoji potreba za proširenjem edukativno-informativnog materijala o nasilju u porodici koji bi se ponudio na uvid pravosuđu u BiH s ciljem produblivanja razumijevanja kompleksnosti nasilja u porodici; a koji bi doprinio uspostavljanju dosljednog pristupa u sudskom razmatranju predmeta nasilja u porodici.

Ovo je rezultiralo izradom novog materijala za sudije koji je nazvan *Vodič u postupanju: nasilje u porodici* (u daljem tekstu: vodič), a čija je namjena da služi kao dodatak gore navedenom priručniku i s njim da čini jedinstven resursni materijal koji sudije mogu koristiti za potrebu informiranja vlastite prakse pri razmatranju slučajeva nasilja u porodici. Sadržaj vodiča koji je pred vama je kompiliran, razmatran i revidiran na sastancima radnih grupa sudija; te je u konačnoj verziji odobren i usvojen konsenzusom svih sudija koji su učestvovali u radnim grupama.

Atlantska inicijativa i DCAF sa zadovoljstvom odaju priznanje sudijama i sutkinjama koje su učestvovala u radu radnih grupa, a koje su svojim znanjem, liderstvom i posvećenošću radnom procesu doprinijele da pravosuđe u BiH postane bogatije za još jedan značajan resursni materijal koji sudije mogu koristiti u radu na razmatranju slučajeva nasilja u porodici:

Sabrija Agić, sudija Općinskog suda u Zenici

Nisad Ahmetović, sudija Općinskog suda u Goraždu

Marija Aničić-Zgonjanin, predsjednica Okružnog suda u Banjoj Luci

Edina Arnautović, sutkinja Kantonalnog suda u Bihaću

Svetozar Bajić, sudija Osnovnog suda u Banjoj Luci

Enes Behlulović, predsjednik Općinskog suda u Visokom

Silva Belegić Perčinlić, sutkinja Općinskog suda u Travniku

Rada Bjeljac, sutkinja Kantonalnog suda u Sarajevu

Snežana Bursać, sutkinja Općinskog suda u Sanskom Mostu
Husein Džihanović, sudija Općinskog suda u Živinicama
Nedeljka Eror, sutkinja Osnovnog suda u Prijedoru
Randžana Hadžibegović-Haračić, predsjednica Općinskog suda u Bugojnu
Mirsad Hairlahović, predsjednik Općinskog suda u Cazinu
Vildana Helić, sutkinja Kantonalnog suda u Tuzli
Ranko Jovanović, sudija Osnovnog suda u Trebinju
Katica Jozak-Madžar, predsjednica Kantonalnog suda u Novom Travniku
Ivica Kalinić, sudija Osnovnog suda u Mrkonjić Gradu
Sead Konjević, sudija Općinskog suda u Banovićima
Edib Kučuković, sudija Općinskog suda u Visokom
Branimir Maletić, sudija Osnovnog suda u Gradišci
Drena Marin, sutkinja Osnovnog suda u Prijedoru
Svjetlana Milišić Veličkovski, sutkinja Kantonalnog suda u Sarajevu
Duško Miloica, predsjednik Osnovnog suda u Prijedoru
Fikret Mujkić, sudija Općinskog suda u Lukavcu
Dino Muslić, sudija Općinskog suda u Bihaću
Mirela Omanović, sutkinja Općinskog suda u Kaknju
Rasema Orman, sutkinja Općinskog suda u Kiseljaku
Ljiljana Pejić, sutkinja Osnovnog suda u Srebrenici
Lazarela Porić, sutkinja Kantonalnog suda u Novom Travniku
Vahudin Rustemović, sudija Općinskog suda u Živinicama
Dragana Simanić, sutkinja Okružnog suda u Bijeljini
Milorad Sladojević, sudija Općinskog suda u Bugojnu
Aida Smajiš, sutkinja Općinskog suda u Zenici
Slavica Tadić, predsjednica Osnovnog suda u Zvorniku
Muhamed Tulumović, predsjednik Općinskog suda u Tuzli
Selma Voloder Kadrić, sutkinja Općinskog suda u Travniku
Adisa Zahiragić, sutkinja Kantonalnog suda u Sarajevu

Također, zahvaljujemo **prof. dr. Ivanki Marković** (Pravni fakultet Banja Luka) na podršci u radu sa radnim grupama sudija i pripremi analize presuda sudova u BiH u predmetima nasilja u porodici koja je razmatrana na radnim grupama sudija i u prilagođenoj verziji uvrštena u vodič.

Na kraju, odajemo priznanje i zahvaljujemo sutkinji **Mel Flanagan** (SAD), ekspertkinji za nasilje u porodici i seksualno nasilje koja je podržavala sastanke radnih grupa sudija od početka do kraja; te je usmjeravanjem i pripremom materijala doprinijela sadržaju vodiča i unaprijedila cjelokupan proces rada.

UVOD

Vodič u postupanju sadržinski je komplementaran *Priručniku: Sudska razmatranja slučajeva nasilja u porodici u BiH* i pripremljen je kako bi sudijama poslužio kao dodatni izvor korisnih informacija u vezi s nasiljem u porodici. Kao takav, vodič obrađuje oblasti koje se nadovezuju na teme i preporuke iz priručnika; ali sadrži i poglavlja koja obrađuju nove teme od značaja za sudsko razmatranje predmeta nasilja u porodici.

Prvo poglavlje pruža sažet teorijski okvir nasilja u porodici koji je važan za cjelovitije razumijevanje kompleksnosti fenomena nasilja u porodici. U okviru ovog poglavlja definirano je zlostavljanje kao nasilje u porodici; objašnjeni su uzroci nasilja u porodici; ukratko su predstavljani faktori rizika povezani sa nasiljem u porodici a koji se često u praksi pogrešno tumače kao uzroci nasilja; te je prikazana tipologija nasilnih veza i njen značaj za rad pravosudnih aktera.

U drugom poglavlju predstavljena je tematika poznavanja konteksta nasilja u porodici, a kako bi sudovi imali potpuniju sliku prilikom razmatranja predmeta nasilja u porodici. U ovom dijelu posebno su predstavljene sljedeće teme: seksualno zlostavljanje kao nasilje u porodici, izloženost djece nasilju u porodici i posljedice nasilja na djecu, te davljenje kao oblik ekstremnog nasilja u porodici. Svako potpoglavlje sadrži praktična uputstva za sudije u vezi sa datom temom, s ciljem informiranja sudijske prakse tokom različitih faza krivičnog postupka.

Razumijevanje žrtve nasilja i uopće odnos suda prema žrtvi, prepoznavanju nasilja i zaštiti žrtve nalazi se u fokusu trećeg poglavlja. Četvrto poglavlje opisuje tipične reakcije zlostavljača i žrtava nasilja u porodici, koje se mogu očekivati tokom postupka. Peto poglavlje daje uputstva za sudije kako da procijene rizik (od smrtnosti ili opasnosti) u slučajevima nasilja u porodici; imajući u vidu to da su sudije institucionalni akteri koji imaju obavezu pružanja zaštite od nasilja u porodici. Šesto poglavlje opisuje bezbjednosna pitanja o kojima je potrebno voditi računa prilikom ispitivanja žrtve kao oštećene u postupku. Konačno, sedmo poglavlje sadrži listu uputstava, odnosno smjernice za sudije za vođenje računa o vlastitoj zaštiti i bezbjednosti (s obzirom na iskustva prijatnji i napada na sudije prilikom rada na predmetu nasilja u porodici ili u vezi sa porodicom, npr. razvoda braka).

Pored ovoga, vodič sadrži dva aneksa. Aneks br. 1 predstavlja odabrane međunarodne pravne standarde u oblasti nasilja u porodici koji se odnose na rad pravosudnih aktera i obavezujući su za BiH. Aneks br. 2 sadrži prikaz sudske prakse u vezi s nasiljem u porodici. Predstavljena je sudska praksa u vezi s nasiljem u porodici sudova u BiH i Evropskog suda za ljudska prava. Također, dati su primjeri hipotetičkih sudskih presuda u predmetu nasilja u porodici u domenu ocjene otežavajućih i olakšavajućih okolnosti, a koje su usklađene sa preporukama iz priručnika.

I ZLOSTAVLJANJE (MALTRETIRANJE) KAO NASILJE U PORODICI

Definicija porodice

Zakon o zaštiti od nasilja u porodici Federacije Bosne i Hercegovine ("Službene novine Federacije BiH", 20/13), u članu 6. određuje pojam porodice.

Porodicu, u smislu ovog zakona, čine:

- 1) *bračni i vanbračni partneri i njihova djeca (zajednička ili iz ranijih zajednica),*
- 2) *srodnici: krvni srodnici i srodnici iz odnosa potpunog usvojenja u pravoj liniji bez ograničenja, a u pobočnoj liniji zaključno sa četvrtim stepenom; očuh, maćeha; usvojenik i usvojitelj iz odnosa nepotpunog usvojenja; srodnici po tazbini zaključno sa drugim stepenom,*
- 3) *staralac i šticećenik, hranilac i hranjenik,*
- 4) *bivši bračni i vanbračni partneri i njihova djeca (zajednička ili iz ranijih zajednica) i njihovi roditelji, uključujući očuha i maćehu.*

Krivični zakon Republike Srpske (*Zakon o izmjenama i dopunama Krivičnog zakona Republike Srpske*, "Službeni glasnik Republike Srpske", br. 67/13), u članu 208. stav 7 ("nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici") definiše porodicu.

Članom porodice ili porodične zajednice, u smislu ovog krivičnog djela, smatraju se supružnici ili bivši supružnici i njihova djeca i djeca svakog od njih, vanbračni partneri ili bivši vanbračni partneri, njihova djeca ili djeca svakog od njih, srodnici po tazbini zaključno do drugog stepena bez obzira na činjenicu da je bračna zajednica prestala, roditelji sadašnjih i bivših bračnih i vanbračnih partnera, srodnici iz potpunog usvojenja u pravoj liniji bez ograničenja, a u pobočnoj zaključno sa četvrtim stepenom, kao i srodnici iz nepotpunog usvojenja, lica koja vezuje odnos starateljstva, lica koja žive ili su živjela u istom porodičnom domaćinstvu, bez obzira na srodstvo, te lica koja imaju zajedničko dijete ili je dijete začeto, iako nikada nisu živjela u istom porodičnom domaćinstvu.

Točak moći i kontrole

Iako nasilje u porodici ima krivičnopravnu definiciju, ono ima i sociološku definiciju. Nasilje u porodici se definiše kao "sistematski obrazac moći i kontrole koju jedna osoba vrši nad drugom, uz primjenu niza fizičkih i nefizičkih taktika zlostavljanja i prisile".¹

Krug moći i kontrole, izrađen ranih 1990-ih u okviru Projekta za intervenciju u slučajevima nasilja u porodici (Domestic Abuse Intervention Project), koristi se širom svijeta da se prikažu kategorije zlostavljanja koje najčešće karakteriziraju **nasilje u porodici ili zlostavljanje**.²

¹ Michael Flood, «He hits, she hits : Assessing debates regarding men's and women's experience of domestic violence», Australian Domestic and Family Violence Clearinghouse seminar, Sydney, 6.12.2012, str. 2.

² Različiti oblici kruga moći i kontrole dostupni su na: www.theduluthmodel.org/training/wheels.html

NASILJE NAD ŽENAMA

TOČAK: MOĆ I KONTROLA

Kako je prikazano u krugu moći i kontrole, postoje različiti oblici prisile i zlostavljanja koji se mogu sistematski koristiti da se ističe i održava dominacija i kontrola nad intimnim partnerom (supružnikom/com ili partnerom/icom u vezi). Nažalost, mnogi oblici prisile i zlostavljanja nisu adekvatno prepoznati među profesionalcima u krivičnompravnom sistemu. Naprimjer, sljedeći oblici zlostavljanja predstavljaju često neprepoznate oblike nasilja u porodici:

- emocionalno zlostavljanje
- ekstremna ljubomora
- ekonomsko zlostavljanje
- izolacija od porodice i prijatelja
- prijetnje usmjerene na žrtvu ili članove njene porodice (ili kućne ljubimce)
- uhođenje
- duhovno nasilje³

Šta uzrokuje nasilje u porodici?

Nasilje u porodici⁴ je naučeno ponašanje – ponašanje koje se uči na nivou pojedinca, porodice, zajednice i na društveno-kulturnom nivou. Naprimjer, ako se na jednom od ovih nivoa ili na više njih modelira, *uči ili* odražava rodna neravnopravnost i prihvatljivost muškog nasilja, onda se nasilje u porodici može naučiti i prenositi sa jedne generacije na drugu. Složeniji odgovor je da je nasilje u porodici rezultat faktora sa četiri spomenuta nivoa koji su usko povezani s nejednakošću između muškaraca i žena, kao i da nasilje ne uzrokuje pojedinačni faktori već se niz faktora kombinira i povećava vjerovatnoću da će *određena osoba postati počinitelj* ili žrtva. [Vidi sliku 1.]

- **Nivo pojedinca:** Faktori u biološkoj i društveno-ličnoj prošlosti koji povećavaju rizik da će osoba postati žrtva ili počinitelj nasilja. Naprimjer, stavovi ili uvjerenja kojima se podržava porodično nasilje, osjećaj da se na nešto/nekoga polažu prava, ranije zlostavljanje ili prisustvo tokom zlostavljanja, zloupotreba alkohola i droga. Značajno je naglasiti da je najveći faktor rizika da osoba postane žrtva nasilja u porodici taj da je žrtva žena. Isto tako, stavovi muškaraca o rodnoj ravnopravnosti i kontrolirajućem ponašanju prema ženama predstavljaju glavne predskazivače nasilja nad ženama.
- **Nivo veze:** Faktori koji se odnose na najbliže odnose neke osobe, prijatelje, intimne partnere, članove porodice, a koji povećavaju rizik. Naprimjer, druženje sa nasilnim vršnjacima, emocionalno nepodržavajuće, fizički nasilno ili izrazito patrijarhalno porodično okruženje.
- **Nivo zajednice:** Faktori na nivou zajednice poput veza sa školom, radnim mjestima i susjedstvima koji mogu povećati rizik pojedinca. Naprimjer, opća tolerancija nasilja nad ženama, nedostatak podrške policije i pravosuđa, slabe sankcije zajednice prema počiniteljima.

3 Nametanje ili uništavanje religijskih ili kulturnih uvjerenja putem negiranja, omalovažavanja, zabrane upražnjavanja običaja ili prisile da se usvoji sistem vjerovanja.

4 Nasilje u porodici je nasilje koje se dešava u privatnoj sferi života. U nekim slučajevima, nasilje u privatnoj sferi se odnosi na nasilne radnje između članova porodice koji žive zajedno – odatle i termin **porodično nasilje**; a u drugim slučajevima se odnosi na nasilje/zlostavljanje koje čini jedan intimni partner prema drugom – što se naziva i **nasilje među intimnim partnerima**.

- **Društveni nivo:** Društvene i kulturalne norme koje kreiraju okruženje u kojem se nasilje prihvata ili odobrava. Naprimjer, društvena, politička i ekonomska neravnopravnost koja se temelji na rodu/spolu, religiji, etnicitetu, itd. koju društvo u velikoj mjeri prihvata i čak i provodi.

Slika 1. – Nivoi na kojima učimo nasilje u porodici:

Faktori rizika koji se povezuju sa nasiljem u porodici

Porodično nasilje je naučeno namjerno ponašanje, a ne posljedica stresa, individualne patologije, zloupotrebe opijata ili 'disfunkcionalne' veze. Počinitelji nasilja u porodici često izbjegavaju preuzimanje odgovornosti za svoje ponašanje tako što za njega **krive** nekoga ili nešto, negiraju da se uopće desilo ili **minimiziraju** svoje ponašanje.

Međutim, postoje faktori koji mogu povećati rizik da će se desiti nasilje u porodici. Važno je napomenuti da faktor rizika ne predstavlja uzrok, već se može smatrati faktorom koji umanjuje inhibicije počinitelja (npr. droga/alkohol) ili pruža opravdanje za zlostavljanje (stres, nezaposlenost, gubitak živaca). Faktori koji su u prošlosti korišteni za objašnjavanje nasilja u porodici, ali se sada smatraju faktorima rizika za čin nasilja su:

- Zloupotreba droga i alkohola/ovisnost
- Ekonomski stres i siromaštvo
- Mentalna oboljenja.

Tipologije nasilnih veza⁵

Istraživanjima su utvrđene tri tipologije nasilnih veza, i to na temelju mehanizama kontrole koje koriste nasilni partneri, motiva nasilnih partnera i postojanja obrasca kontrolirajućeg ponašanja kod nasilnog partnera:

- zlostavljanje kao nasilje u porodici (poznato i kao "intimni teror")
- nasilni otpor
- situacijsko partnersko nasilje

Istraživanjima je utvrđeno da u heteroseksualnim vezama zlostavljanje vrše gotovo isključivo muškarci; nasilni otpor se gotovo isključivo pronalazi među ženama; a situacijsko partnersko nasilje koriste i muškarci i žene. Ono što je ovim tipologijama jedinstveno jeste da se ne koriste samo za utvrđivanje nasilja, već se njima nastoje istražiti i priroda odnosa te način na koji se nasilje koristi. Drugim riječima, da li se nasilje koristi da bi se postigla kontrola i dominacija, da bi se osoba branila ili da bi 'pobijedila'. Naprimjer, osoba može biti nasilna, ali ne i kontrolirajuća i u vezi sa partnerom koji nije nasilan ili je nasilan, ali nije kontrolirajući. Ovo se naziva **situacijsko partnersko nasilje** jer svrha nasilja nije da se postigne kontrola – već da se stekne prednost u situaciji ili okolnostima ili da se izrazi frustracija, bijes i/ili ogorčenost. Zatim, osoba može biti nasilna i nekontrolirajuća ali u vezi sa nasilnim i kontrolirajućim partnerom. Ako ponašanje jedne osobe uključuje nasilje, ali bez namjere da stekne kontrolu nad drugom osobom već da odbrani ili zaštiti sebe ili nekog drugog od te nasilne i kontrolirajuće osobe, ova vrsta nasilja naziva se **nasilni otpor**. Konačno, osoba može biti nasilna i kontrolirajuća i biti u vezi sa osobom koja je nenasilna ili nasilna i nekontrolirajuća. Ovaj obrazac se naziva **zlostavljanje kao nasilje u porodici (ili intimni teror)**.

Johnsonova tipologija se u pravosuđu može koristiti na više načina. Prvo, može pomoći u raspoznavanju počinitelja i žrtve, kao i u ocjeni ozbiljnosti djela. Naprimjer, u slučaju intimnog terora, možda je počinitelj nasilja u porodici uradio nešto relativno beznačajno, a žrtva nasilja je možda počinila izrazito nasilan čin otpora da bi pobjegla od kontrolirajućeg ponašanja počinitelja. U ovom slučaju, radi se o jednom počinitelju nasilja u porodici koji je zlostavljač (što je ozbiljnije djelo) i o jednom počinitelju nasilnog otpora (relativno manje ozbiljno djelo zbog olakšavajućih okolnosti).⁶ Posebno je važno da sud prepozna i odgovarajuće cijeni prisustvo zlostavljanja u predmetu nasilja u porodici, kao i da razgraniči nasilni otpor (kojemu se pribjegava u nužnoj odbrani) od zlostavljanja.

5 Ovaj dio je skoro u potpunosti preuzet iz članaka Denise A. Hines i Emily M. Douglas, «Intimate terrorism by women towards men: Does it exist?», *Journal of Aggression, Conflict and Peace Research* 2(3), July 2010, str. 36–56; Michael P. Johnson, «A Typology of Domestic Violence» (Boston, MA: Northeastern, 2008); Michael P. Johnson, «Types of domestic violence: Research evidence», prezentacija, Cri-Viff, Montréal, 1 March 2013; i Michael P. Johnson, «Conflict and Control: Gender Symmetry and Asymmetry in Domestic Violence», *Violence Against Women* 12(11), November 2006, str. 1003-1018.

6 Callum Watson, «Preventing and Responding to Sexual and Domestic Violence against Men: A Guidance Note for Security Sector Institutions», Geneva, DCAF, 2014. Dostupno na: <http://www.dcaf.ch/Publications/Preventing-and-Responding-to-Sexual-and-Domestic-Violence-against-Men-A-Guidance-Note-for-Security-Sector-Institutions>

Tabela: Johnsonova tipologija kontrole u nasilju među intimnim partnerima ⁷

	Nasilje u porodici – zlostavljanje («intimni teror»)	Nasilni otpor	Situacijsko partnersko nasilje
Cilj	Kontrola nad vezom	Bijeg od «intimnog terora»	«Pobjeda», privlačenje pažnje ili osveta
Najvažnija karakteristika	Ponavljanje nasilja ili jednokratni nasilni čin mogu se koristiti kao trajni mehanizam kontrole (prisilne prijetnje da će se ponoviti)	Žrtva reagira u odbrani ili iz osвете za intimni teror koji vrši partner	Nasilje se dešava kada konfliktna situacija eskalira, obično se okonča kada se sukob riješi
Počinitelj	Samo jedan; dominantna uloga u vezi	Samo jedan; žrtva nasilja u porodici	Potencijalno obje strane
Učestalost nasilja	Obično je često	Nije nimalo često, obično jednokratno	Obično nije često ili se dešava u kratkim fazama
Ozbiljnost	Žrtve se često boje za život, ali samo nasilje može biti u velikoj mjeri emocionalno	Može biti izuzetno nasilno	Rijetko je ponašanje opasno po život; ali može biti

⁷ Denise A. Hines and Emily M. Douglas, «Intimate terrorism by women towards men: Does it exist?», *Journal of Aggression, Conflict and Peace Research* 2(3), July 2010, pp. 36–56; Michael P. Johnson, «A Typology of Domestic Violence» (Boston, MA: Northeastern, 2008); Michael P. Johnson, «Types of domestic violence: Research evidence», prezentacija, Cri-Viff, Montréal, 1.3.2013.

II POZNAVANJE KONTEKSTA NASILJA U PORODICI

1. Seksualno zlostavljanje kao nasilje u porodici

Seksualno zlostavljanje u intimnim partnerskim vezama predstavlja djelo koje vrši trenutni ili raniji supružnik ili partner. Radi se o čestoj pojavi, češćoj od zlostavljanja koje vrše nepoznate osobe ili poznanici.⁸ Žene koje partneri seksualno zlostavljaju često prolaze kroz niz drugih oblika prisile i zlostavljanja.⁹ Zbog toga sada postoji opće poimanje da je silovanje u braku i seksualno zlostavljanje u intimnim vezama često sastavni dio nasilne veze.¹⁰

Profil žrtve

Istraživanja o silovanju u braku ukazuju na to da ovaj oblik nasilja nije ograničen na žene određenog etniciteta, društvene klase ili područja.¹¹ Međutim, kod žena postoji posebno veliki rizik da će doživjeti fizičko ili seksualno nasilje kada pokušavaju napustiti partnera koji ih zlostavlja jer time dovode u pitanje kontrolu partnera i njegov osjećaj da polažu pravo na ženu.

Dinamika seksualnog zlostavljanja u kontekstu nasilja u porodici

- zakašnjelo prijavljivanje seksualnog zlostavljanja je uobičajeno
- najveći broj žrtava se fizički ne opiru napadu
- najveći broj žrtava se neće u potpunosti sjećati napada
- počinitelj tokom seksualnog zlostavljanja vrlo rijetko koristi oružje
- veoma mali broj žrtava seksualnog zlostavljanja ima vidljive fizičke povrede, uključujući i povrede vagine.

Uloga i odgovor pravosuđa

To što je silovanje u braku kriminalizirano ne znači nužno da se ti zakoni i provode u praksi, i to najviše zbog nedostatka javne svijesti o problemu.

Između ostalog, policija, tužioci i sudije žrtvu nasilja u porodici možda i ne pitaju da li je doživjela seksualno zlostavljanje – a ako žrtvu ne pitate, moguće je da zbog stida ili nesigurnosti neće sama prijaviti seksualno zlostavljanje. Pored toga, u slučajevima kada se utvrdi da se desilo seksualno zlostavljanje, nadležni organi često oklijevaju da podnesu zasebnu optužnicu za to krivično djelo ili čak da ga uzmu kao otežavajuću okolnost osim ako se nije radilo o visokom stepenu nasilja.

8 Bennice, J.A., Resick, P.A. (2003). Marital rape. History, Research, and Practice. *Trauma, Violence, & Abuse*. 4(3):228-246.

9 Bergen R.K (2006), Marital Rape: New Research and Directions: https://www.nycourts.gov/ip/womeninthecourts/pdfs/MARITAL%20RAPE_1_d_1.pdf

10 Johnson I. & Sigler R. (1997), «Forced sexual intercourse in intimate relationships», Brookfield, VT: Dartmouth/Ashgate.

11 Bergen, *op. cit.*

Ipak, seksualno zlostavljanje u kontekstu nasilja u porodici predstavlja ključni faktor za smrtnost.¹² Stoga je od presudne važnosti za aktere u krivičnopravnom sistemu, policiju, tužioce i sudije, da nastoje utvrditi postojanje seksualnog zlostavljanja u slučaju nasilja u porodici te da odmjere sankcije koje su srazmjerne počinjenom krivičnom djelu i riziku koji počinitelj predstavlja u odnosu na žrtvu, njenu porodicu i zajednicu.

U velikom broju slučajeva seksualnog zlostavljanja koji se dešavaju u okviru porodice, žrtva će biti jedini svjedok zločina te je stoga uloga žrtve od presudne važnosti za istragu i krivično gojenje. Kako bi se u potpunosti dokumentiralo šta se desilo istražitelji bi trebali:¹³

- postupati sa posebnom senzitivnošću prilikom uzimanja izjave od žrtve, te voditi računa o privatnosti žrtve;
- pristupiti žrtvi smireno i prepoznati utjecaj traume na ponašanje žrtve (osobe drugačije reagiraju na traumu – npr. prisustvo ili odsustvo emotivne reakcije kod žrtve ne predstavlja pokazatelj pretrpljenog nasilja);
- ukoliko je moguće, pitati žrtvu da li želi da psiholog/psihologinja prisustvuje uzimanju izjave, s ciljem davanja podrške žrtvi;
- pitati žrtvu da opiše seksualno zlostavljanje i navede što više detalja je moguće;
- dokumentirati sve informacije pribavljene od žrtve (citirati riječi koje je žrtva izgovorila; ne mijenjati riječi koje žrtva koristi da opiše incident);
- dokumentirati strah žrtve i zabilježiti sve reakcije koje je žrtva ispoljila s ciljem da se odbrani ili pobjegne;
- pitati žrtvu da li se nekome povjerala o seksualnom zlostavljanju, npr. bliskoj osobi koja bi mogla potvrditi žrtvinu izjavu;
- prikupiti medicinske dokaze fizičkih povreda žrtve;
- dokumentirati fizičke dokaze;
- fotografirati vidljive povrede žrtve;
- pribaviti izjavu osumnjičenog.

Napomena: navedene upute odnose se prvenstveno na slučajeve kada je žrtva punoljetna osoba.

12 Sharps P., W. Campbell, J. C. Campbell, D. Gary F. & Webster D. (2001), «The role of alcohol use in intimate partner femicide» *American Journal of Addictions*, 10(2), 1–14.

13 U pripremi ovog dijela kao izvor informacija korišteni su sljedeći materijali: IACP, *Sexual Assault Incident Report Investigative Strategies*, dostupno na: <<http://www.theiacp.org/portals/o/pdfs/SexualAssaultGuidelines.pdf>>; Wisconsin Office of Justice Assistance, *Wisconsin Prosecutor's Sexual Assault Reference Book*, 2009, dostupno na: <https://www.wcasa.org/file_open.php?id=3>; National Center on Domestic and Sexual Violence, *Voir Dire and Prosecution Tips for Sexual Assault Cases*, Austin, Texas, dostupno na: <<http://www.ncdsv.org/images/SexualAssault-VOIRDIREANDPROSECUTIONTIPS.pdf>>.

Vodič za sudije na koji način da zauzmu aktivnu ulogu u vezi sa seksualnim nasiljem u pojedinim fazama krivičnog postupka:

Potvrđivanje optužnice

- Prilikom potvrđivanja optužnice, a u skladu sa ovlaštenjima suda, da sud vodi računa da li je pravna kvalifikacija djela izvršena na odgovarajući način ukoliko optužnica sadrži elemente seksualnog nasilja, odnosno ukoliko je seksualno nasilje opisano u optužnici; te po potrebi da sud optužnicu vrati tužilaštvu na dopunu/ispravku. Npr. ukoliko je djelo u optužnici nepravilno kvalifikovano kao osnovni oblik nasilja u porodici, a optužnica sadrži opis djela ili je potkrijepljena dokazima koji omogućavaju podizanje optužnice za kvalifikovani oblik djela nasilja u porodici.

Ocjena dokaza na pretresu

- Prilikom izvođenja dokaza, odnosno ispitivanja žrtve kao svjedoka na glavnom pretresu da sud obrati pažnju na pitanja u vezi sa seksualnim nasiljem.

Odmjeravanje kazne

- Prilikom odmjerenja kazne, ukoliko seksualno nasilje nije sadržano u činjeničnom opisu djela, odnosno obuhvaćeno bićem krivičnog djela da sud prisustvo seksualnog nasilja tretira kao otežavajuću okolnost.

2. Djeca izložena nasilju u porodici¹⁴

Društveno-naučna istraživanja pokazuju različite načine na koje izlaganje porodičnom nasilju podriiva mentalno i fizičko zdravlje djece, njihov društveni i emocionalni razvoj i interpersonalne veze kao i činjenicu da je nasilje u porodici međugeneracijska pojava.

Život sa [zlostavljanim roditeljem] se može posmatrati kao oblik emocionalnog zlostavljanja, sa negativnim posljedicama po dječije emocionalno i mentalno zdravlje i buduće odnose . . . Odrastanje u domu u kojem se zlostavlja može ozbiljno ugroziti razvojni napredak i lične sposobnosti djece, a krajnja posljedica toga se može prenijeti u odraslo doba i može značajno doprinijeti [međugeneracijskom] ciklusu nasilja.¹⁵

Značaj saznanja iz neuronauke

Tokom ranog djetinjstva, ljudski mozak je izuzetno plastičan, u njemu se stvaraju novi neuroni i nastaju sinaptičke veze kao odgovor na čulna, perceptivna i afektivna iskustva. Mozak u

¹⁴ Sadržaj ovog dijela je prilagođen i preuzet iz sljedećih izvora: «Nasilje u porodici, razvoj mozga i životni vijek: nova saznanja iz oblasti neuronauke», Lynn Hecht Schafran, 2014, *The Judges Journal (Sudijski žurnal)*, izdanje 53, br. 3; «Kako pomoći traumatiziranoj djeci: savjeti za sudije», National Child Traumatic Stress Network (Državna mreža traumatičnog stresa kod djece – www.nctsn.org).

¹⁵ Schafran, *op. cit.*

razvoju je izuzetno osjetljiv na stres i na unutarnje stanje skrbnika o kojem dijete ovisi. U sigurnom okruženju, gdje dijete ima brižan odnos sa skrbnikom, blagi nivo stresa stvara otpornost. Ali u okruženju punom tenzija i nasilja, gdje je stres neizbježan, on postaje toksičan, oslobađajući gomilu neurohemikalija koje za rezultat imaju "integrirani stres".

Djeca koja su stalno izložena nasilju u porodici žive u neprekidnom stanju "uzbune", sa jakim hormonima stresa, posebno kortizolom. Ovo stanje uzbune ima mnogo negativnih posljedica na razvoj mozga. Neuronauka pokazuje da za djecu hronično izlaganje porodičnom nasilju ima za posljedicu fizičke promjene na mozgu, smanjenje moždanih funkcija i posljedice po fizičko i mentalno zdravlje tokom života. Toksični stres mijenja sklop dječijeg mozga u razvoju. On nije ništa manje opasan od potresa mozga kao fizičkog uzročnika povrede.

Neuronauka nam pokazuje da izlaganje nasilju u porodici šteti dječijem mozgu na nivou neurona, sa doživotnim posljedicama. Na osnovu navedenog može se zaključiti da se djeca izložena nasilju u porodici nalaze u riziku od oštećenja mozga. Prema tome, neuronauka može pomoći sudijama da ocijene "veliki rizik" za djecu u kontekstu porodičnog nasilja.

Reakcije djece na stres

Dokazano je da zlostavljanje i zapuštanje djece negativno utječe na razvoj mozga, nervnog i endokrinog sistema i da loše utječe na mnoge aspekte psihodruštvenog razvoja, uključujući usvajanje društvenih vještina, emocionalnu regulaciju i poštivanje društvenih institucija. Tabela 1 pokazuje neke od najčešćih reakcija na traumatični stres koje se mogu primijetiti kod djece različitog uzrasta.

Tabela 1. Reakcije na traumatični stres kod djece (po starosnoj grupi)

Starosna grupa	Česte reakcije na traumatični stres
Mala djeca (rođenje – 5 god.)	<ul style="list-style-type: none"> • Povlačenje i pasivnost • Pretjerana reakcija na strah • Izljevi agresivnosti • Poteškoće sa spavanjem (uključujući noćne more) • Anksioznost od odvajanja • Strah od novih situacija • Problemi kod procjenjivanja opasnosti i pronalaženja zaštite (pogotovo u slučajevima kada je roditelj ili skrbnik zlostavljač) • Regresija ka prethodnom načinu ponašanja (npr. tepanje, mokrenje u krevet, plač)

<p>Djeca školskog uzrasta (6 – 12 god.)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Iznenadne i neočekivane promjene između povučeniosti i agresivnog ponašanja • Društvena izolacija i povlačenje (može biti pokušaj da se izbjegne dodatna trauma ili podsjetnik na prošlu traumu) • Poremećaji u spavanju koji ometaju koncentraciju i pažnju tokom dana • Preokupiranost traumatičnim iskustvom (iskustvima) • Intenzivan, konkretan strah koji je povezan sa traumatičnim događajem ili događajima
<p>Adolescenti (13 – 18 god.)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Povećano preuzimanje rizika (zloupotreba opijata, izostajanje, riskantno seksualno ponašanje) • Izražena osjetljivost prema percipiranoj prijetnji (može reagirati na naizgled neutralni stimulans na agresivan ili neprijateljski način) • Društvena izolacija (vjeruju da su jedinstveni i sami sa svojom patnjom) • Povlačenje i emocionalna neosjetljivost • Slabo samopouzdanje (može se očitovati kao osjećaj bespomoćnosti ili beznadežnosti)

Uloga i odgovor pravosuđa

Nova saznanja iz neuronauke da djeci izloženoj porodičnom nasilju "prijeti opasnost od povrede mozga" mogu imati veliki utjecaj na sudske odluke u predmetima nasilja u porodici, jer mogu presudno utjecati na sudsko razumijevanje koncepta "najbolji interes djeteta". Najvažnija stvar koju sudije mogu uraditi kako bi zaštitili dijete izloženo porodičnom nasilju i pomogli mu da se oporavi jeste da prekinu njegovo izlaganje nasilju i podrže odnos djeteta sa roditeljem koji nije zlostavljač.

Postupajući u predmetima nasilja u porodici u kojima su djeca izložena nasilju u porodici, bez obzira da li su direktno izložena (npr. vide nasilje ili su sama zlostavljana) ili indirektno izložena (čuju nasilje i vide kasnije posljedice nasilja), odluke sudije doslovno mogu utjecati na mentalnu i fizičku dobrobit djeteta, kao i na njegovo ponašanje tokom života. Važno je da sudije imaju informacije zasnovane na medicinskim saznanjima o posljedicama nasilja u porodici na djecu, a kako bi mogle prepoznati šta mogu i šta trebaju učiniti kako bi se zaštitila djeca i prekinuo međugeneracijski krug nasilja u porodici.

Vodič za sudije: omogućavanje aktivne uloge centru za socijalni rad u predmetima u kojima su djeca izložena nasilju u porodici

U predmetu nasilja u porodici u kojem je očigledno da su djeca (direktno ili indirektno) izložena nasilju u porodici važno je da sud uključi centar za socijalni rad (centar) kao organ starateljstva, te po donošenju odluke u ovim predmetima da sud odluke dostavlja centru kako bi centar mogao pratiti dalju situaciju i poduzimati aktivnosti unutar ovlaštenog djelokruga rada na zaštiti interesa djeteta i maloljetnika. Sud je obavezan dosljedno preduzimati sve radnje koje će doprinijeti zaštiti djece tokom i nakon postupka.

3. Davljenje: ekstremno nasilje u porodici

Davljenje se definira kao opstrukcija krvnih sudova i/ili protoka zraka što za rezultat ima asfiksiju. Davljenje predstavlja jedan od najsmrtonosnijih oblika nasilja i predstavlja značajnu prijetnju da će doći do fizičke povrede ili čak i smrti.¹⁶

Davljenje uz druge oblike nasilja u porodici

Davljenje se može smatrati krajnjim oblikom dominacije i kontrole, gdje počinitelj kontrolira sljedeći udisaj žrtve. Kada počinitelj primjenjuje davljenje, to može biti nagovještaj nasilja koje će eskalirati ili rizika od ubistva.¹⁷ Davljenje je prepoznato kao jedan od najsmrtonosnijih oblika nasilja u porodici.

Posljedice

Davljenje može dovesti do gubitka svijesti u roku od 5 do 10 sekundi te do smrti u roku od 4 do 5 minuta.¹⁸ Pored toga, davljenje je jedan od nagovještaja naknadne smrti žrtve nasilja u porodici.¹⁹

Iako samo polovina žrtava ima vanjske znakove povrede, davljenje u velikoj mjeri utječe na zdravlje žrtve. Posljedice mogu uključivati:²⁰

- fizičke povrede kao što su nesvijest, povreda dušnika/grkljana, unutrašnje krvarenje, oštećenje arterije, nesvjestica, mučnina, bol u grlu, promjene glasa, povrede grla i pluća, otok vrata;
- neurološke povrede kao što su facijalna paraliza ili spuštanje kapka, paraliza jedne strane tijela (hemiplegija), gubitak osjeta (osjećaja), gubitak pamćenja i paraliza;

16 Strack, G. and Gwinn, C. (2011), "On the Edge of homicide: Strangulation as a prelude", *Criminal Justice* 26(3), str. 3-4.

17 Turkel A. (2007), 'And then he choked me'. Understanding, investigating and prosecuting strangulation cases: http://www.ndaa.org/pdf/the_voice_vol_2_no_1_o8.pdf.

18 Strack, G.B., McClane, G.E., & Hawley, D. (2001), "A review of 300 attempted strangulation cases", *Journal of Emergency Medicine*, 21(3)

19 Istraživanja pokazuju da se izgledi za smrtni slučaj povećavaju 7 puta za one žrtve koje su ranije preživjele davljenje u odnosu na one koje nisu. Glass et al. (2008), "Non-fatal strangulation is an important risk factor for homicide of women", *The Journal of Emergency Medicine*, 35(3), 329-335: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2573025/>

20 Funk, M. & Schuppel, J. (2003), "Strangulation injuries", *Wisconsin Medical Journal*, 102(3), 41-45

- odgođena smrtnost kada se smrt desi danima ili čak sedmicama nakon napada zbog povrede jedne od vratnih arterija, respiratornih komplikacija poput upale pluća, akutnog respiratornog distres sindroma (ARDS) i rizika od krvnih ugrušaka koji se kreću ka mozgu (embolija); i
- psihološke povrede kao što su PTSP, depresija, suicidalne ideje, problemi s pamćenjem, noćne more, anksioznost, ozbiljne reakcije na stres, amnezija i psihoza.

Znakovi i simptomi davljenja²¹

Sitne crvene tačke (petehije) na licu i vratu ili ispod kapaka i oko očiju	Kognitivne promjene uključujući amneziju i gubitak pamćenja, zbunjenost, nemir i uzrujanost
Poteškoće u gutanju ili stezanje grla (otok jezika)	Promjene u disanju, poteškoće u disanju, nedostatak zraka
Promukao ili prepukao glas	Bol u vratu ili grlu
Kašalj	Modrice ili otok s unutrašnje strane usana
Gubitak svijesti ili rizik od gubitka svijesti	Konjuktivno krvarenje (oči krvavo crvene)
Žrtva je mislila da će umrijeti	Zujanje u ušima
Prijavljen gubitak kontrole nad crijevima ili mjehurom tokom napada	Ogrebotine ili modrice na čeljusti, ključnoj kosti i oko vrata
Crvenilo, ogrebotine, modrice na bradi od pokušaja da zaštiti vrat spuštanjem brade	Tragovi na koži koji ukazuju na davljenje povezom ili nekim predmetom
Mučnina i povraćanje	

Uloga i odgovor pravosuđa²²

Usprkos visokom riziku od naknadne smrtnosti koja se povezuje sa davljenjem, pokušaj davljenja policijski i tužilački organi često pogrešno shvate ili pogrešno utvrde kao nešto što je znatno manje ozbiljno.²³ Dijelom je to tako jer mnoge žrtve kada prepričavaju događaj minimiziraju davljenje i, zbog toga, istražitelji takve događaje i ne istraže u potpunosti. Efekte davljenja mogu minimizirati ili propustiti i druge osobe, poput ljekara i socijalnih radnika, zbog toga što nemaju svijest o znakovima i simptomima.

21 Douglas H., Fitzgerald R. (2014), "Strangulation, Domestic Violence and Legal Response", *Sydney Law Review*, Vol 36, Issue 2. Zasnovano na: McLean M. (2009, rev. 2012), "The Identification, Care and Advocacy of Strangulation Victims: Information for Front Line Workers and Crisis Advocates".

22 Douglas and Fitzgerald, *op. cit.*

23 Turkel, *op. cit.*

Da bi se adekvatno ocijenili ne samo pravni standardi neophodni za potvrđivanje optužnice, već i da bi se shvatio mogući smrtonosni efekat ovakvog napada, neophodno je u potpunosti dokumentirati šta se desilo. Stoga bi istražitelji trebali:²⁴

- evidentirati tačno ono što je žrtva rekla (npr. "gušio me");
- dobiti opis mehanizma korištenog za povredu;
- dokumentirati stepen korištenog pritiska;
- pitati o percipiranom trajanju davljenja;
- pitati koje je riječi koristio počinitelj;
- pitati žrtvu da li je gubila svijest i, ako jeste, na koliko dugo;
- dokumentirati svaki oblik boli i probleme s gutanjem, bol u grlu ili promuklost;
- potražiti sitne crvene tačke (petehije) koje su karakteristične za brojne slučajeve davljenja zbog pucanja kapilara i koje se ponekad mogu pronaći samo ispod očnih kapaka (konjuktiva);
- dokumentirati sve vanjske povrede, poput crvenila ili ogrebotina;
- provjeriti ima li ogrebotina na rukama i laktovima i tragova ugriza na rukama i prsima počinitelja;
- dokumentirati pojavu mučnine ili povraćanja;
- dokumentirati sve povrede mišića;
- provjeriti da li žrtva ima vrtoglavicu ili poteškoće sa koncentracijom i pažnjom;
- pitati šta je žrtva općenito uradila da se odbrani;
- potražiti svjedoke.

²⁴ Turkel, *op. cit.*

Vodič za sudije na koji način da zauzmu aktivnu ulogu u vezi sa davljenjem u pojedinim fazama krivičnog postupka:

Potvrđivanje optužnice

- Prilikom potvrđivanja optužnice, a u skladu sa ovlaštenjima suda, da sud vodi računa da li je pravna kvalifikacija djela izvršena na odgovarajući način ukoliko optužnica sadrži elemente davljenja, odnosno ukoliko je davljenje opisano u optužnici; te po potrebi da sud optužnicu vrati tužilaštvu na dopunu/ispravku. Npr. ukoliko je djelo u optužnici nepravilno kvalifikovano kao osnovni oblik nasilja u porodici, a optužnica sadrži opis djela ili je potkrijepljena dokazima koji omogućavaju podizanje optužnice za kvalifikovani oblik djela nasilja u porodici.

Ocjena dokaza na pretresu

- Prilikom izvođenja dokaza, odnosno ispitivanja žrtve kao svjedoka na glavnom pretresu da sud obrati pažnju na pitanja u vezi sa davljenjem.

Odmjeravanje kazne

- Prilikom odmjerenja kazne, ukoliko davljenje nije sadržano u činjeničnom opisu djela, odnosno obuhvaćeno bićem krivičnog djela da sud prisustvo davljenja tretira kao otežavajuću okolnost.

III PORODIČNO NASILJE U SUDNICI: RAZUMIJEVANJE ŽRTVE I PROBLEMATIKE NASILJA U PORODICI²⁵

Kako sudije mogu pomoći?

Šta sudije i sutkinje mogu uraditi kako bi pomogle da se zaustavi porodično nasilje, promovirale sigurnost i podršku i pozvale prestupnika da preuzme odgovornost?

PRVO: Sudije trebaju pažljivo slušati. Vaše ponašanje pokazuje žrtvi da vam je stalo do njenih okolnosti i onoga što joj se desilo. Sudije trebaju razumjeti da žrtva možda ne želi učestvovati u procesu iz mnogo različitih razloga, koji uključuju zastrašivanje i strah.

DRUGO: Sjetite se da je početni korak ka zaustavljanju zlostavljanja vaša sposobnost da prepoznate zlostavljanje. Poricanje, racionalizacija i minimiziranje su načini na koji se žrtva, a i osobe najbliže žrtvi, nose sa problemom. Iste metode često koriste i osobe koje čine nasilje.

TREĆE: Žrtvu se mora informirati o njenim mogućnostima. Sud treba imati proaktivan pristup i omogućiti da žrtve budu informirane o svojim opcijama i da imaju pristup planiranju sigurnosti.

ČETVRTO: Ono što se dešava u sudnici može biti nepoznato i zbunjujuće laiku. Iako žrtva možda intelektualno razumije pravna pitanja, možda je preplavljena enormnom količinom i složenosti informacija. Sudije moraju odvojiti vremena da objasne postupak i ponude priliku žrtvi da sigurno iznese informacije ako to odluči uraditi.

PETO: Žrtva će možda izgledati kao previše uslužna prema sudiji. Kao rezultat toga, žrtva može izgledati veoma popustljivo u sudnici, čak i kad se ne slaže sa onim što se dešava. Sudije moraju naći vremena da pitaju za konkretne detalje. Žrtva će možda preuzeti odgovornost za stvari koje nisu njena krivica iz straha od daljnjeg zlostavljanja. Zapamtite da je to često strategija preživljavanja.

ŠESTO: Atmosfera u sudnici je često sama po sebi zastrašujuća za žrtvu. Sudije bi trebale biti svjesne metoda koje mogu primijeniti da umanje dodatne faktore zastrašivanja. Sudski predmeti se obično fokusiraju na određeni incident, ali žrtva je možda godinama bila izložena zastrašivanju i prisilnoj kontroli. Sudije mogu u sudnici stvoriti atmosferu "nulte tolerancije" prema porodičnom nasilju. Naprimjer, sudija može uputiti sudsko osoblje da ne dozvoljavaju da se stranke ili članovi porodice ponašaju na prijeteći način u sudnici. Optuženi se ponekad može ponašati neprikladno ili davati prijeteće komentare o žrtvi. Ako se ovo dozvoli, šalje se poruka nepoštivanja i suda i žrtve, i čini se kao da je optuženi imun na autoritet suda.

²⁵ Sadržaj ovog poglavlja je u najvećoj mjeri preuzet iz brošure pod naslovom: «Porodično nasilje u sudnici: upoznatost s problemima... razumijevanje žrtve» koju su objavili Američko udruženje sudija i Američka fondacija sudija, 2012.

Ne krivite žrtvu

Žrtva nasilja u porodici se može ponašati na način koji je neshvatljiv osobama koje nisu svjesne dinamike i strategija zlostavljanja. Žrtva može poricati zlostavljanje u očajničkom pokušaju da se spasi. Kontrola zlostavljača nad žrtvom može utjecati na najosnovnije odluke koje žrtva mora donijeti. Porodično nasilje je zločin počinitelja, ne žrtve. Počinitelj mora u potpunosti preuzeti odgovornost za svoje nasilno ponašanje. Zlostavljanje često eskalira po učestalosti i jačini tokom vremena. Rijetko prestaje bez reakcije i intervencije zajednice. Mnogi ljudi vjeruju da žrtva nasilja mora da je na neki način izazvala nasilje, ohrabrila ga ili čak našla neko zadovoljstvo u njemu. Nijedna žrtva ne želi biti zlostavljana.

Zašto žrtva jednostavno ne ode i zašto odbija svjedočenje?

Brojni su razlozi zašto žrtve ne napuštaju zlostavljača:

- **Strah:** Zlostavljači često prijete ubistvom. Strah žrtve za svoj život ili živote najmilijih je dovoljan razlog da žrtva ostane u nasilnoj vezi.
- **Ekonomija:** Žrtva često nema ili ima ograničen pristup novcu; te je finansijski ovisna o zlostavljaču.
- **Izolacija:** Žrtva je često izolirana od porodice i prijatelja i uslijed izolacije osjeća se nemoćnom napustiti nasilni odnos.
- **Stid:** Žrtve često same sebe krive za nasilje; te ih je sramota priznati porodici i prijateljima da su u nasilnoj vezi sa osobom koju su odabrale za partnera.
- **Ljubav:** Odnos nije počeo sa nasiljem i nasilje nije konstantno. Periodi relativnog mira i izjave ljubavi i žaljenja od zlostavljača žrtvi ulivaju nadu da će nasilje prestati i da će se zlostavljač promijeniti.
- **Nisko samopouzdanje:** Žrtve često osjećaju da su zaslužile ili izazvale nasilje; što je pojačano ponašanjem zlostavljača.

Pored nabrojanih, postoje i dodatni razlozi zašto se žrtve vraćaju zlostavljačima i odbijaju da svjedoče u postupku pred sudom:

- Prijatelji i/ili članovi porodice vrše pritisak na žrtvu da se vrati zlostavljaču;
- Djeci nedostaje roditelj i krive žrtvu za razbijanje porodice;
- Žrtvi je priječeno nasiljem ukoliko nastavi sa postupkom;
- Nedostatak povjerenja žrtve da će joj pravosudni sistem pružiti zaštitu.

Potrebno je imati u vidu da su žrtve nasilja u porodici u stalnom procesu procjene vlastite sigurnosti i rizika od buduće opasnosti po sebe i svoje najmilije. Žrtva može donijeti informiranu i racionalnu odluku da ne svjedoči ili da odustane od zahtjeva za izricanje zaštitne mjere; te ukoliko tako postupi to ne znači da joj nedostaje kredibilitet ili da se nasilje u porodici nije desilo. Nespremnost žrtve da saraduje sa pravosuđem je razumljiva i logična; posebno kada izostaje kažnjavanje nasilnika za prethodne slučajeve nasilja u porodici.

Niko nije imun, svi pate

Za djecu je poražavajuće kada su izložena nasilju ili kada vide njegove posljedice: povrijeđeni roditelj, razoren dom. Poteškoće u učenju i problemi ponašanja koji se mogu pojaviti vjerovatno će biti gori kako djeca odrastaju. U domaćinstvima u kojima partneri zlostavljaju žene, često se dešava da počinitelj zlostavlja i djecu. Također, postaje sve jasnije da nasilje, nažalost, ne prestaje kada djeca napuste dom. Djeca ponašanje razvijaju na osnovu onoga što su iskusili dok su odrastali. Postoji veliki rizik da će djeca iz nasilnih domova i sama postati žrtve ili zlostavljači kada odrastu.

Još jedna komponenta strategije počinitelja porodičnog nasilja je da se fokusira na porodicu i prijatelje. Zlostavljač može naškoditi ili prijetiti drugim osobama bliskim žrtvi kako bi povrijedio ili kontrolirao žrtvu. Zlostavljač može uživati ljubimcima i nanijeti štetu privatnoj imovini i porodičnom domu. Često, zlostavljač izolira žrtvu od porodice društveno, emocionalno i geografski. Žrtvi je često zabranjeno da ima kontakt sa prijateljima i porodicom, i može joj biti uskraćena prilika da ide u školu ili da radi izvan kuće. Ima malo ili nimalo kontrole nad finansijama. Nakon dugog perioda izolacije, žrtva može biti preplašena i zbunjena.

Prepoznavanje nasilja

Žrtva porodičnog nasilja često ima pomiješane misli i osjećanja. Poricanje, racionalizacija i minimiziranje su metode koje se koriste da bi se žrtva dan za danom nosila sa stvarnošću i ozbiljnošću zlostavljanja. Prvi korak ka prekidanju nasilnog odnosa je da se on identifikira kao takav. Za mnoge žrtve je veoma teško da se identifikiraju kao žrtve zlostavljanja.

Sve se više potcjenjuje rodna dimenzija nasilja u porodici, tako da kada zlostavljana žena koristi silu može se pogrešno smatrati počiniteljicom. U sudnici, zlostavljane heteroseksualne žene koje su optužene za fizičko nasilje protiv intimnog partnera često pretjeruju u svojoj izjavi o upotrebi nasilja. Za razliku od njih, muški partneri koji zlostavljaju obično poriču da su učinili bilo šta loše. Važno je primijetiti sljedeće razlike u ponašanju:

- muškarci su skloniji od žena da umanjuju svoj čin nasilja;²⁶
- žene su sklonije od muškaraca da uvećavaju svoj čin nasilja;²⁷
- muškarci koji zlostavljaju obično umanjuju, poriču i opravdavaju nasilje i zlostavljanje.²⁸

26 Američko udruženje sudija i Američka fondacija sudija, *op. cit.*: DeKeseredy, 2009; Edleson & Brygger, 1996; Heckert & Gondolf, 2000; Hilton, Harris, & Rice, 2000; Szinovacz & Egley, 1995

27 Američko udruženje sudija i Američka fondacija sudija, *op. cit.*: Hilton, Harris & Rice, 2000; Szinovacz, 1983; Szinovacz & Egley, 1995

28 Američko udruženje sudija i Američka fondacija sudija, *op. cit.*: Anderson & Umberson, 2001; Buchbinder & Eisikovits, 2004; Heckert & Gondolf, 2000; Henning & Holdford, 2006; Ptacek, 1990; Totten, 2003

Ocjena smrtnosti i zaštita žrtve

Istraživanje je pokazalo da postoje određeni faktori koji su važni pri ocjenjivanju moguće smrtnosti u određenoj situaciji. Međutim, teško je predvidjeti smrtnost, jer sve ozbiljne zlostavljačke veze mogu biti nepredvidive i imaju potencijal da brzo eskaliraju. Ipak, prijavljeno prisustvo nekih od ovih faktora sudije mogu koristiti kao pomoć u donošenju odluka o nivou potrebne zaštite žrtve u svakom trenutku:

- Jačina nasilja eskalira
- Intoksikacija i zloupotreba droge
- Prijetnje da će se nauditi djeci
- Prisilni seksualni čin, ili pod prijetnjom
- Prijetnje i pokušaji samoubistva
- Pristup oružju
- Psihijatrijski poremećaji kod žrtve ili zlostavljača
- Potreba za kontrolom ili kontrola kontakta s djecom
- Prethodno krivično ponašanje
- Otpor prema odlukama suda i pravosudnom sistemu.

IV VODIČ ZA SUDIJE: POZNAVANJE REAKCIJA ZLOSTAVLJAČA I ŽRTAVA NASILJA U PORODICI ²⁹

Nasilje u porodici: neke od čestih tema

Kao i sa drugim oblicima krivičnih djela, počinitelji su oni koji odlučuju kada, gdje i kako se dešava porodično nasilje usmjereno na njihove partnere/ice. Zbog toga obično nema svjedoka, a fizičke povrede se nanose na takav način da ih je teško isprva zamijetiti. Stoga je pri utvrđivanju postojanja nasilja u porodici važno pratiti sljedeće znakove.

Zlostavljač – optuženi – može:

- minimizirati, negirati ili kriviti druge za svoje ponašanje ili se izvinjavati
- ponašati se pristojno, "profesionalno" i lijepo se izražavati; moguće je također da zlostavljač plače ili se na drugi način ponaša pokajnički
- pažnju posvećivati svom profesionalnom ugledu ili ugledu u zajednici (npr. "Ona je ljekarka, a ja sam inženjer, zar zaista mislite da bismo mi tolerisali takve stvari?")
- koristiti neprimjeren ili rodno zasnovan pogrdan jezik
- pokušati šarmirati ili prijateljski ubjeđivati da bi "razoružao" sudiju
- pokušati kontrolirati razne pojedinosti postupka
- pažnju usmjeriti na svoja "prava", a ne na sigurnost žrtve
- prebacivati odgovornost na druge, uključujući žrtvu
- gledati žrtvu ili koristiti govor tijela usmjeren ka žrtvi, ne ka sudu
- govoriti u ime žrtve.

Partnerica (partner) pod rizikom od porodičnog nasilja – oštećena – može:

- nemati povjerenja u profesionalce uključene u postupak, kao što su sudija, tužilac, psiholog koji pruža podršku žrtvi kao svjedoku, sudskom osoblju, ili u ljude koji pružaju usluge u oblasti nasilja u porodici
- govoriti agresivno, ironično ili bez emocija
- minimizirati ili negirati zlostavljanje, opravdavati nasilje, preuzimati tuđu odgovornost, odnosno krivicu za nasilje ili negirati da se boji
- ne biti u stanju da artikulira svoje stajalište ili imati poteškoća da se fokusira
- podizati glas; žrtva se može tresti ili pokazivati druge znakove straha; također je moguće da se zlostavljana osoba ponaša stoički ili izgleda nezainteresirano

²⁹ Sadržaj ovog poglavlja je izravno preuzet iz brošure pod naslovom: «Working with Batterers and Victims of Domestic Abuse: an Overview», A Judicial Guide to Domestic Abuse Issues, Dec 2012.

- slagati se sa zlostavljačem da se "ništa nije desilo i da je sve to bila greška" ili biti ambivalentna po pitanju ishoda postupka
- zatvoriti se ili povlačiti tokom postupka.

Napomena: Ova lista nije iscrpna. Baš kao što ne postoje dvije osobe koje će identično reagirati na određenu situaciju, tako i reakcije počinitelja i žrtava variraju. Ova lista je sačinjena samo kao smjernica.

V VODIČ ZA SUDIJE: PROCJENA RIZIKA U SLUČAJEVIMA NASILJA U PORODICI³⁰

Prisustvo *sljedećih faktora* može ukazivati na **povećan rizik** od težih povreda ili smrtnog ishoda. Međutim, **odsustvo** ovih faktora ne dokazuje i nepostojanje rizika od smrtnog ishoda.

1. Ima li navodni počinitelj pristup **oružju**, odnosno ima li u kući oružja?
2. Da li je navodni počinitelj ikada upotrijebio ili prijetio upotrebom **oružja** protiv žrtve?
3. Da li je navodni počinitelj ikada pokušao **zadaviti** ili ugušiti žrtvu?
4. Da li je navodni počinitelj ikada **prijetio ubistvom ili pokušao ubiti** žrtvu?
5. Da li se **težina ili učestalost fizičkog nasilja povećala** tokom protekle godine?
6. Da li je navodni počinitelj žrtvu **prisiljavao na seksualni odnos**?
7. Da li navodni počinitelj pokušava **kontrolirati** većinu ili sve žrtvine **svakodnevne aktivnosti**?
8. Da li je navodni počinitelj neprestano ili divlje **ljubomoran**?
9. Da li je navodni počinitelj ikada prijetio **samoubistvom** ili pokušao da se ubije?
10. Da li **žrtva vjeruje** da će je navodni počinitelj ponovo napasti ili pokušati ubiti?
 - a. *Odgovor "ne" ne ukazuje na nizak nivo rizika, ali je odgovor "da" veoma značajan*
11. Postoje li važeće ili ranije izrečene **zaštitne mjere**, te **krivični ili prekršajni predmeti** u koje je uključen navodni počinitelj?

Kako koristiti Vodič za sudije za procjenu rizika u slučajevima nasilja u porodici

- **Pribavite informacije o ovim faktorima iz svih adekvatnih i raspoloživih izvora**
 - Potencijalni izvori su policija, osoblje koje radi na zaštiti svjedoka, tužioc, branitelji, sudski administratori, predstavnici/e centra za socijalni rad, strane u postupku i advokati
- **Obavijestite relevantne aktere da očekujete da se sudu dostave *potpune i blagovremene* informacije o ovim faktorima**
 - Time se osigurava da sud traži informacije o riziku i da mu se one dostavljaju u svakoj fazi postupka, kao i institucionalizacija postupaka procjene rizika
 - Pregledajte izvještajne obrasce i prakse drugih aktera u pravnom sistemu, kako biste se pobrinuli da procjena rizika bude što sveobuhvatnija
- **Očekujte dosljedne i koordinirane odgovore na nasilje u porodici**
 - Zajednice u kojima praktičari provode sudske naloge, rade koordinirano kako bi utvrdili odgovornost navodnih počinitelja, te pružaju podršku žrtvama najuspješnije su u sprečavanju ozbiljnih povreda i ubistava u kontekstu nasilja u porodici

³⁰ Sadržaj ovog poglavlja je izravno preuzet iz brošure pod naslovom: «Vodič zasnovan na istraživanju za sudije u Minnesoti u svim fazama postupaka u porodičnom pravu, zaštitnog naloga, građanskog ili krivičnog postupka koji uključuje nasilje u porodici», Komisija za rodnu pravičnost; 2009.

- **Ne tražite informacije o sigurnosti i riziku od žrtava u otvorenoj sudnici**
 - Bojazni u vezi sa sigurnošću mogu utjecati na sposobnost žrtve da pruži tačne informacije u otvorenoj sudnici
 - Traženjem informacija od žrtava u privatnom okruženju (neko drugi, a ne sudija) povećava se tačnost informacija, a to je ujedno i prilika da se žrtvi daju informacije i resursi
- **Pružite žrtvama informacije o faktorima procjene rizika kao i o mogućnosti da se konsultiraju sa povjerljivim advokatima**
 - Informacije i pristup advokatima povećavaju sigurnost žrtve i kvalitet procjene rizika po žrtvu, a time i kvalitet procjena rizika koje vrši sud
- **Imajte na umu da ova lista faktora rizika nije isključiva**
 - Nabrojani faktori su *najčešće prisutni* kada postoji rizik od ozbiljne povrede ili smrti
 - Postoje i dodatni faktori koji pomažu da se predvidi ponovni napad
 - Žrtve se mogu suočavati i plašiti drugih rizika, kao što su beskućništvo, siromaštvo, krivična prijava, gubitak djece ili podrške porodice
- **Zapamtite da se nivo i vrsta rizika mogu s vremenom promijeniti**
 - Najopasniji period su dani i mjeseci nakon što navodni počinitelj otkrije da žrtva
 - možda želi pokušati da se razdvoji od navodnog počinitelja ili da prekine vezu s njim
 - rekla je ili pokušava reći drugima za nasilje, naročito u pravnom sistemu.

VI VODIČ ZA SUDIJE: VOĐENJE RAČUNA O BEZBJEDNOSNIM PITANJIMA PRILIKOM SASLUŠANJA OŠTEĆENE³¹

Zbog činjenice da se porodično i seksualno nasilje održava zbog šutnje, žrtva/oštećena često doživljava verbalno ili fizičko zlostavljanje prije i/ili nakon saslušanja na sudu jer je progovorila o onome što se desilo. Žrtve porodičnog zlostavljanja obično su zastrašene i pod prijetnjom kada se susretnu sa optuženim na saslušanju. Da bi se minimiziralo nasilje nad žrtvama, ovdje su predstavljeni prijedlozi za povećanje stepena sigurnosti žrtve (oštećene) i za praćenje ponašanja optuženog prije, tokom i nakon saslušanja.

Sigurnost prije saslušanja:

- Razmotriti zaštitnu pratnju do i iz sudnice za oštećenu. Ako nije moguća u svim slučajevima, pružiti je u slučajevima najveće prijetnje prema ocjeni oštećene ili zastupnika.
- Naložiti da pripadnici sudske policije (sudskog osoblja) budu prisutni prije saslušanja i da spriječe kontakt između oštećene i optuženog.
- Strane trebaju biti odvojene prije saslušanja, po mogućnosti na različitim lokacijama.
- Obavijestiti pripadnike sudske policije/zaštitare kakvo ponašanje mogu očekivati od optuženog.
- Dozvoliti oštećenoj da ju neko prati kao podrška.
- Dati informacije oštećenoj i/ili zastupniku o tome koje su sve sigurnosne mjere moguće i kako ih može dobiti u slučaju izricanja zaštitne mjere.

Sigurnost tokom saslušanja:

- Omogućiti raspored sjedenja kojim će oštećena i optuženi biti razdvojeni u sudnici.
- Omogućiti da oštećena i optuženi sjede na način da se ne mogu gledati, čime će se minimizirati izgledi da optuženi bulji ili zastrašuje oštećenu.
- Preuzeti kontrolu nad ponašanjem u sudnici. Zaustaviti taktike koje podrazumijevaju pitanja nerelevantna za saslušanje, moljakanje da mu/joj se vrati ili da se vrati djetetu ili djeci, postavljanje pitanja da li ga/ju još voli, otkrivanje privatnih informacija.
- Ne dozvoliti optuženom da traži obraćanje oštećenoj i ne dozvoliti da to oštećena dozvoli.
- Uputiti oštećenu da gleda u sudiju tokom svjedočenja.
- Razjasniti stranama da postoje zakonske kazne za kršenje izrečenih zaštitnih mjera (npr. mjere zabrane približavanja) ili nadzornih mjera suda, bilo da se ta kršenja dese unutar ili van sudnice.

Sigurnost nakon saslušanja:

- Rasporedite napuštanje sudnice, oštećena neka izađe prva. Naložite pratnju oštećenoj do vozila u visokorizičnim slučajevima.
- Osigurati da optuženi sačeka minimalno 15 minuta nakon saslušanja.
- Pratiti optuženog dok čeka; informirati optuženog kada može napustiti sud.

³¹ Sadržaj ovog poglavlja je izravno preuzet iz brošure pod naslovom: «Safety issues at injunction hearings», A Judicial Guide to Domestic Abuse Issues, Dec 2012.

VII VODIČ ZA SUDIJE: LIČNA ZAŠTITA SUDIJA (I DRUGIH ZAPOSLENIKA PRAVOSUDNIH INSTITUCIJA)

Ovo poglavlje sadrži savjete, odnosno smjernice koje su posvećene sudijama i sutkinjama kojima je neophodna sigurna okolina, u kojoj mogu dijeliti pravdu bez straha od prijetnji ili nasilja. Svrha ovog dijela je da vam pomogne da prepoznate, izbjegnute i odgovorite na opasne situacije u sudu, kao i u zajednici (a koje nisu isključivo vezane za presuđivanje u predmetima nasilja u porodici ili u vezi sa nasiljem).

Smjernice: za izbjegavanje problema/opasnosti

A. Budite oprezni u sudu:

- Ne uzimajte svoju sigurnost zdravo za gotovo. Odgovorni ste za svoju sigurnost, kao i za sigurnost onih koji zavise od vas.
- Budite svjesni svoje okoline.
- Obratite pažnju ko je u blizini, gdje je i šta radi.
- Vjerujte svojim instiktima – ako osjetite da nešto nije uredu, vjerovatno i nije.
- Budite svjesni potencijalnih problema – posebno u sudnici.

Smjernice: kada je problem neizbježan

A. U sudnici ili u sudu:

- Imajte na umu koga i na koji način trebate pozvati u pomoć. Memorišite broj telefona službe/osobe za pomoć u sudu. Ako imate dugme za "paniku" koristite ga mudro.
- Naučite kako da evakuišete sebe, osoblje i prisutne. Napravite plan gdje trebate otići i kako sigurno doći do tog mjesta.
- Ako neko viče na vas, ostanite mirni. Neka vam ton bude snižen i nekonfrontirajući.
- U slučaju da ste napadnuti koristite stvari oko sebe za odbranu: knjigu, vazu, bocu za vodu, itd.
- Ako ste vi meta, povucite se na sigurno.
- Kada obezbjeđenje/sudska policija dođe, sklonite im se s puta.

B. Kada se problem dogodi bilo gdje:

- Ostanite pribrani, ako niste saberite se što prije. Procijenite gdje možete otići po pomoć i biti sigurni.
- Dišite. Ne možete se fokusirati, funkcionisati ili misliti bez disanja.
- Nemojte okretati leđa u slučaju da ste napadnuti.

- Trčite do najbližeg sigurnog mjesta ako možete.
- Napravite buku – zovite pomoć.
- Koristite svoje fizičke sposobnosti: glas, šake, lakat, noge, ali koristite i ključeve, torbu, kišobran...
- Budite spremni da reagirate kako biste preživjeli.

Napomena: Ova lista nije iscrpna. Lista je sačinjena samo kao smjernica.

ANEKS 1: MEĐUNARODNOPRAVNI STANDARDI U OBLASTI NASILJA U PORODICI

Aneks 1 sadrži relevantne međunarodnopravne standarde koji se tiču obaveza postupanja nadležnih državnih organa, uključujući pravosudne institucije, u vezi sa nasiljem nad ženama i nasiljem u porodici. Navedeni međunarodnopravni standardi i preporuke koje se odnose na BiH ne predstavljaju potpunu listu za BiH obavezujućih međunarodnopravnih instrumenata u oblasti nasilja u porodici.

1. Vijeće Evrope – Konvencija o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici / Istanbulska konvencija (CETS 210; 2011. god.)

*BiH je ratificirala instrument 7. 11. 2013. godine; Konvencija stupila na snagu 1. 8. 2014. godine.

("Službeni glasnik Bosne i Hercegovine – Međunarodni ugovori", br. 19/2013)

Obaveze država i dužna pažnja (član 5)

1. Članice će se suzdržati od učešća u bilo kakvom činu nasilja nad ženama i osigurati da državni organi, zvaničnici, službenici, ustanove i drugi akteri koji nastupaju u ime države postupaju u skladu s ovom obavezom.
2. Članice će preduzeti neophodne zakonodavne odnosno druge mjere da s **dužnom pažnjom** spriječe, istraže, kazne i osiguraju reparaciju za djela nasilja obuhvaćena ovom konvencijom koja učine akteri koji ne istupaju u ime države.

Zaštita i podrška (Član 18)

1. Članice će preduzeti neophodne zakonodavne odnosno druge mjere zaštite svih žrtava od daljnjeg nasilja.
2. Članice će preduzeti neophodne zakonodavne odnosno druge mjere, u skladu s međunarodnim pravom, da osiguraju odgovarajuće mehanizme za djelotvornu saradnju između svih nadležnih državnih organa, uključujući sudove, javna tužilaštva, organe unutrašnjih poslova, lokalne i regionalne uprave, kao i nevladine organizacije i ostale relevantne organizacije i lica, u pružanju zaštite i podrške žrtvama i svjedocima svih oblika nasilja obuhvaćenih Konvencijom, uključujući i upućivanje na opće i specijalizirane službe podrške [...].
3. Članice će osigurati da **mjere koje preduzimaju u skladu s ovim poglavljem ispunjavaju sljedeće kriterije:**
 - da su zasnovane na razumijevanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici iz rodne perspektive i da su usmjerene na ljudska prava i sigurnost žrtve;
 - da su zasnovane na integriranom pristupu koji uzima u obzir odnos između žrtava, učinilaca, djece i njihovog šireg društvenog okruženja;
 - da imaju za cilj izbjegavanje sekundarne viktimizacije;
 - da imaju za cilj osnaživanje i ekonomsku nezavisnost žena žrtava nasilja;
 - da, tamo gdje je to prikladno, različite službe za zaštitu i podršku žrtava budu u istim prostorijama;
 - da odgovaraju na specifične potrebe ugroženih lica, uključujući i djecu-žrtve, i da su im dostupne.
4. Pružanje usluga ne smije zavisiti od spremnosti žrtve da podnese prijavu ili svjedoči protiv bilo kojeg učinioca.

Sankcije i mjere (član 45)

1. Članice će preduzeti neophodne zakonodavne odnosno druge mjere kako bi osigurale da **krivična djela iz ove konvencije budu kažnjiva sankcijama koje su djelotvorne, srazmjerne i koje odvrćaju od vršenja krivičnih djela, uzimajući u obzir njihovu ozbiljnost.** Ove sankcije obuhvataju, prema potrebi, kazne lišavanja slobode [...].

Otežavajuće okolnosti (Član 46)

Članice će preduzeti neophodne zakonodavne odnosno druge mjere kako bi osigurale da se sljedeće okolnosti, ako već nisu sastavni dio krivičnog djela, mogu, u skladu s odgovarajućim odredbama nacionalnog zakonodavstva, smatrati otežavajućim okolnostima prilikom određivanja kazne za krivična djela iz Konvencije:

- a. krivično djelo počinjeno nad bivšim odnosno sadašnjim supružnikom odnosno partnerom u skladu s nacionalnim zakonodavstvom, od strane člana porodice, lica koje stanuje zajedno sa žrtvom odnosno lica koje je zloupotrijebilo svoj autoritet;
- b. ponovljeno krivično djelo, odnosno srodna djela;
- c. krivično djelo počinjeno nad licem koje je postalo ugroženo usljed određenih okolnosti;
- d. krivično djelo počinjeno nad djetetom odnosno u prisustvu djeteta;
- e. krivično djelo počinjeno od strane dvoje ili više ljudi u saradnji;
- f. krivično djelo kojem je prethodilo odnosno koje je pratilo ekstremno nasilje;
- g. krivično djelo počinjeno uz upotrebu oružja odnosno uz prijetnju oružjem;
- h. krivično djelo sa ozbiljnim fizičkim odnosno psihičkim posljedicama za žrtvu;
- i. učinilac prethodno osuđivan za krivična djela slične prirode.

Istraga, sudski postupak [...] (član 49)

1. Članice će preduzeti neophodne zakonodavne odnosno druge mjere kako bi osigurale da se **istrage i sudski postupci za sve vidove nasilja obuhvaćene Konvencijom provode bez neopravdanog odgađanja i pritom uzimaju u obzir prava žrtve tokom svih faza krivičnog procesa.**
2. Članice će preduzeti neophodne zakonodavne odnosno druge mjere, **u skladu sa osnovnim principima ljudskih prava i imajući u vidu razumijevanje nasilja iz rodne perspektive, kako bi se osigurala djelotvorna istraga i sudski postupak** krivičnih djela iz ove konvencije.

Procjena rizika i upravljanje rizikom (član 51)

1. Članice će preduzeti neophodne zakonodavne odnosno druge mjere kako bi osigurale da **nadležni organi obave procjenu rizika od smrtnosti, ozbiljnosti situacije i rizika od ponavljanja nasilja s ciljem upravljanja rizikom**, i ako je neophodno, koordiniranog osiguranja i podrške.
2. Strane će preduzeti neophodne zakonodavne odnosno druge mjere kako bi osigurale da se prilikom procjene iz stava 1. uzme u obzir, u svim fazama istrage i primjene zaštitnih mjera, činjenica da učinioci djela nasilja obuhvaćenih ovom konvencijom posjeduju vatreno oružje odnosno imaju pristup vatrenom oružju.

Član 53. Mjere zabrane prilaska odnosno zaštite

1. Članice će preduzeti neophodne zakonodavne odnosno druge mjere kako bi osigurale da odgovarajuće mjere zabrane prilaska odnosno zaštite budu na raspolaganju žrtvama svih vidova nasilja obuhvaćenih Konvencijom.
2. Članice će preduzeti neophodne zakonodavne odnosno druge mjere kako bi osigurale da mjere zabrane prilaska odnosno zaštite koje se navode u stavu 1:
 - budu dostupne za neposrednu zaštitu i bez nepotrebnih finansijskih odnosno administrativnih opterećenja za žrtvu;
 - donose se na određeni period odnosno dok se ne izmijene odnosno ukinu;
 - tamo gdje je neophodno, izdaju se na *ex parte* osnovi s neposrednim djelovanjem;
 - budu dostupne nezavisno od, odnosno uz druge sudske postupke;
 - mogu da se uvedu u kasnije sudske postupke.
3. Članice će preduzeti neophodne zakonodavne odnosno druge mjere kako bi osigurale da **kršenja zabrane prilaska odnosno mjere zaštite izrečene u skladu sa stavom 1. budu predmet sankcija koje su djelotvorne, srazmjerne i koje odvrćaju od vršenja krivičnih djela.**

Član 56. Mjere zaštite

1. Članice će preduzeti neophodne zakonodavne odnosno druge mjere zaštite prava i interesa žrtava, uključujući njihove posebne potrebe kao svjedoka, u svim fazama istrage i sudske postupke, posebno:
 - a. osiguravajući im zaštitu, kao i zaštitu za njihove porodice i svjedoke, od zastrašivanja, odmazde i ponovljene viktimizacije;
 - b. osiguravajući obaviještenost žrtava, barem u slučajevima kada žrtve i njihove porodice mogu biti u opasnosti, o bjekstvu učinioca odnosno privremenom odnosno trajnom puštanju na slobodu;
 - c. obavještavajući žrtve, pod uslovima u skladu sa međunarodnim pravom, o njihovim pravima i raspoloživim uslugama, o ishodu njihove žalbe, prijave, o općem napretku istrage odnosno postupka i o njihovoj ulozi u prethodnom, kao i o ishodu njihovog slučaja;
 - d. **omogućavajući žrtvama da, u skladu s proceduralnim pravilima međunarodnog prava, budu saslušane, pruže dokaze i iznesu svoje stanovište, potrebe i brige, neposredno odnosno preko posrednika, i da one budu uzete u razmatranje;**
 - e. osiguravajući žrtvama odgovarajuće usluge podrške tako da njihova prava i interesi budu propisno predstavljeni i uzeti u obzir;
 - f. osiguravajući usvajanje mjera za zaštitu privatnosti i ugleda žrtve;
 - g. **osiguravajući da se gdje god je moguće izbjegne susret žrtava i učinilaca u prostorijama suda i organa unutrašnjih poslova;**
 - h. osiguravajući žrtvama nezavisne i stručne prevodioce kada su žrtve stranke u postupku odnosno kada iznose dokaze;
 - i. **omogućujući žrtvama da svjedoče, u skladu s pravilima njihovog nacionalnog zakonodavstva, u sudnici bez prisustva odnosno barem bez prisustva optuženog, naročito korištenjem odgovarajućih komunikacionih tehnologija, tamo gdje su dostupne.**
2. **Dijete žrtva i dijete svjedok nasilja nad ženama i nasilja u porodici treba da dobije, prema potrebi, posebne mjere zaštite koje su u najboljem interesu djeteta.**

2. Ujedinjene nacije – Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije nad ženama (CEDAW / 1979. god.)

*BiH je ratificirala instrument 1995. godine; Konvencija je dio Aneksa 1. Ustava Bosne i Hercegovine.

A) Preporuka Komiteta za ukidanje diskriminacije nad ženama: br. 19 o nasilju nad ženama (1992. god.)

Komitet za ukidanje diskriminacije nad ženama – stručno tijelo zaduženo za praćenje primjene Konvencije Ujedinjenih nacija o ukidanju svih oblika diskriminacije nad ženama i obavezujuće tumačenje njenih odredbi – usvojio je Preporuku br. 19 o nasilju nad ženama, koja sadrži sljedeće:

"Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena u članu 1. definiše diskriminaciju nad ženama. **Definicija diskriminacije uključuje rodno zasnovano nasilje**, odnosno nasilje usmjereno protiv žena jer su žene ili nasilje koje pogađa žene disproportionalno. Ono uključuje djela koja nanose fizičku, psihološku ili seksualnu bol ili patnju, prijetnju tim djelima, prisilu i druga lišenja slobode.

Rodno zasnovano nasilje, koje šteti ili poništava ženama uživanje njihovih ljudskih prava i osnovnih sloboda u okviru opšteg međunarodnog prava ili unutar sporazuma o ljudskim pravima, predstavlja diskriminaciju unutar značenja CEDAW-a. Ova prava i slobode uključuju:

- Pravo na život;
- Pravo da se ne bude podvrgnut mučenju ili surovom, neljudskom ili ponižavajućem tretmanu ili kazni;
- Pravo na jednaku zaštitu pred zakonom;
- Pravo na ravnopravnost u porodici;
- Pravo na najviše dostižan standard fizičkog i duševnog zdravlja.

Posebne preporuke:

Države članice trebaju preduzeti sve pravne i druge neophodne mjere da pruže efikasnu zaštitu ženama protiv rodno zasnovanog nasilja, uključujući, između ostalog:

- **Efikasne pravne mjere, uključujući krivične sankcije, građanske lijekove i mjere nadoknade za zaštitu žena protiv svih vrsta nasilja, uključujući nasilje i zlostavljanje u porodici [...]**"

B) Zaključni komentari Komiteta za ukidanje diskriminacije nad ženama na četvrti i peti kombinovani izvještaj Bosne i Hercegovine – CEDAW /C/BIH/CO/4-5 (25. 7. 2013. god.)

Zaključni komentari Komiteta za ukidanje diskriminacije nad ženama (CEDAW komitet) za Bosnu i Hercegovinu doneseni su 2013. godine tokom procesa odbrane kombinovanog četvrtog i petog periodičnog izvještaja Bosne i Hercegovine pred CEDAW komitetom a povodom implementacije Konvencije o ukidanju svih oblika diskriminacije nad ženama. Komentari i

preporuke CEDAW komiteta u vezi sa nasiljem u porodici relevantni za pravosudne organe u BiH su sljedeći:

"21. [...] Komitet nadalje izražava zabrinutost zbog nedosljedne primjene zakona koji regulišu nasilje u porodici na sudovima u oba entiteta, što podriva povjerenje žena u pravosudni sistem uprkos sveobuhvatnom zakonskom okviru koji je na snazi; kao i zbog nedovoljnog prijavljivanja nasilja u porodici, **ograničenog broja izrečenih zaštitnih mjera i blage kaznene politike, uključujući ogroman procenat uslovnih osuda.**

22. Komitet preporučuje da Zemlja članica:

(b) Ohrabri žene da prijave slučajeve nasilja u porodici destigmatizacijom žrtava i podizanjem svijesti o zločinačkoj prirodi ovakvih djela i pojača svoje napore da osigura da svi prijavljeni slučajevi porodičnog i seksualnog nasilja nad ženama i djevojčicama budu efikasno istraženi i **da počinitelji budu procesuirani i osuđeni srazmjerno težini djela;**

(d) Osigura **obaveznu obuku za sudije,** advokate i policijske službenike o jedinstvenoj primjeni postojećeg pravnog okvira, uključujući definiciju nasilja u porodici i o rodnim stereotipima."

ANEKS 2: SUDSKA PRAKSA U VEZI SA NASILJEM U PORODICI

Aneks 2 sadrži: 1) prikaz sudske prakse u Bosni i Hercegovini u vezi sa krivičnim predmetima nasilja u porodici; 2) prikaz sudske prakse i standarda Evropskog suda za ljudska prava u vezi sa nasiljem u porodici, i 3) primjere hipotetičkih sudskih presuda u predmetu nasilja u porodici koje se tiču ocjene otežavajućih i olakšavajućih okolnosti.

1. Sudska praksa u Bosni i Hercegovini: nasilje u porodici³²

Materijal u nastavku sadrži izvode iz sudske prakse u BiH u vezi sa krivičnim predmetima nasilja u porodici. Tačnije, predstavljeni su primjeri sudske ocjene otežavajućih i olakšavajućih okolnosti u predmetu nasilja u porodici; pravne kvalifikacije djela nasilja u porodici u skladu sa činjeničnim opisom djela iz kojeg proizlazi biće djela; te sudska primjena pojedinih općih instituta krivičnog prava (sticaj i nužna odbrana).

Izvodi iz sudske prakse predstavljeni u ovom dijelu sadrže direktne citate iz izreke i obrazloženja presuda sudova u Bosni i Hercegovini u predmetu nasilja u porodici ili u vezi sa nasiljem u porodici; te su praćeni komentarom u vezi sa postupanjem suda u konkretnom slučaju.

I Ocjena olakšavajućih i otežavajućih okolnosti u predmetu nasilja u porodici

1. Primjer

Izvod iz obrazloženja presude:

"[...] optuženi je **u dužem vremenskom periodu**, ugrožavao spokojstvo i tjelesni integritet svoje supruge oštećene P. S., tako što je istoj [...] počev od 2011. godine pa do [...] 2013. godine **ugrožavao spokojstvo i tjelesni integritet te ju je verbalno i fizički napadao**, da bi je [...] 2013. godine u stanu [...] u kojem stanuje sa oštećenom i dvoje maloljetne djece, oštećenoj P. S., **zadao više udaraca šakom u predjelu glave**, nakon čega ju je **gurnuo** na namještaj, kojom prilikom joj je nanio tjelesne povrede u vidu [...]."

Odmjeravanje kazne:

"Sud je cijeneći psihički odnos optuženog prema izvršenom krivičnom djelu [...] našao da je optuženi ovo krivično djelo učinio [...] **sa direktnim umišljajem**. Prilikom odluke o izboru i visini krivične sankcije koju treba izreći optuženom [...] a kao **olakšavajuće okolnosti na strani optuženog** sud je cijenio priznanje optuženog, njegovo kajanje, korektno ponašanje pred sudom, materijalne i porodične prilike, da do sada nije osuđivan, **dok otežavajućih okolnosti sud nije našao** [...]."

³² Materijal za analizu pripremila prof. dr. Ivanka Marković (Pravni fakultet, Univerzitet Banja Luka).

Komentar

1. Utvrđeni stepen krivične odgovornosti sud ne cijeni kao otežavajuću okolnost.
2. *Upornost* pri izvršenju krivičnog djela koja se manifestuje u duževremenom ponavljanju nasilja ukazuje na veći stepen ugrožavanja ili povrede zaštićenog dobra. Nije cijanjeno kao otežavajuća okolnost.
3. *Izloženost* djece nasilju u porodici i *posljedice* nasilja na djecu sud nije uzeo u obzir kao otežavajuću okolnost prilikom razmatranja svih okolnosti pod kojima je djelo izvršeno.
4. Sud ne obrazlaže u čemu se sastoji *korektno ponašanje optuženog pred sudom*. Sud bi trebao obrazložiti u svakom slučaju u čemu se sastoji korektno ponašanje optuženog; a ne korektno ponašanje, samo po sebi, cijeniti kao olakšavajuću okolnost.
5. *Kajanje* se ne bi trebalo uzimati u obzir kao olakšavajuća okolnost s obzirom da se u konkretnom slučaju ne radi o jednokratnoj radnji izvršenja djela, već o nasilju u porodici koje traje duži vremenski period.
6. Sud ne obrazlaže u čemu se sastoje *materijalne i porodične prilike* koje se cijene kao olakšavajuća okolnost. Optuženi je učinio krivično djelo protiv porodice kao zaštićenog dobra; te se porodične prilike ne bi trebale cijeniti kao olakšavajuća okolnost.

2. Primjer

Izvod iz izreke presude:

"[...] Optuženi je u vremenskom periodu od decembra 2011.godine, **konstantno ugrožavao** spokojsvo i tjelesni integritet nevjenčane supruge oštećene M. D., na način da je oštećenoj **skoro svakodnevno prijetio** da će joj **oduzeti zajedničkog maloljetnog sina** T. (rođen 2011. godine) i da će je **ubiti**, da bi 2012. godine [...] istu **gurnuo** u kupatilu, nakon čega je pala i leđima udarila od pločice, da je [...] 2013.godine [...] nakon kraće verbalne prepirke, oštećenu **udario šakom** u predjelu desne jagodice, nakon čega je **potegao nož** i **prijetio da će je ubiti**, da je dana [...] 2013.godine [...] nakon kraće verbalne prepirke, oštećenu **gurnuo uza zid** i počeo da je **davi, prijeteći da će je ubiti** [...]."

Izvod iz obrazloženja presude:

"Za zaključak [o krivici optuženog] sudu su bili na raspolaganju brojni dokazi, a prije svih priznanje izvršenja krivičnog djela od strane optuženog na glavnom pretresu, kao i svi ostali provedeni materijalni dokazi koji objektivno potvrđuju istinitost priznanja i sve navode iz optužnice. [...] Odlučujući o krivičnoj sankciji, sud je cijenio sve okolnosti koje utiču na vrstu i visinu iste, pa je na strani optuženog **kao olakšavajuće okolnosti** cijenio **lične prilike, materijalne prilike, okolnosti izvršenja djela** kao i **priznanje** i **kajanje** za izvršeno krivično djelo, dok **otežavajuću** okolnost sud cijeni **osuđujuću presudu na uslovnu osudu** u kaznenoj evidenciji optuženog."

Komentar

1. Sud ne uzima kao otežavajuću okolnost činjenicu da je optuženi u dužem vremenskom periodu i konstantno vršio nasilje nad oštećenom.
2. Sud ne uzima kao otežavajuću okolnost činjenicu da je optuženi u više navrata oštećenju prijetio ubistvom, što ukazuje na upornost pri vršenju nasilja u porodici i visok rizik od smrtnog ishoda.
3. Sud ne uzima kao otežavajuću okolnost, u okviru okolnosti pod kojima je djelo učinjeno, činjenicu da je optuženi davio oštećenu uz prijetnju da će je ubiti; što je po život posebno opasan način izvršenja djela koji se graniči sa radnjom izvršenja kod krivičnog djela ubistva, tj. pokušaja ubistva.
4. Sud cijeni kajanje optuženog kao olakšavajuću okolnost iako je optuženi konstantno i u dužem vremenskom periodu vršio djelo; nije u pitanju jednokratna radnja nasilja u kom slučaju bi se činjenici da se optuženi pokajao i mogao pridati značaj iskrenosti kajanja.
5. Sud ne obrazlaže, odnosno ne precizira u čemu se sastoje *lične i materijalne prilike* koje se cijene kao olakšavajuća okolnost.

3. Primjer

Izvod iz izreke presude:

"[Optuženi je] **u dužem vremenskom periodu, konstantno** ugrožavao spokojstvo i tjelesni integritet oštećene, na način da je istu u više navrata psihički i fizički maltretirao, da bi [...] 2013. godine u svojoj porodičnoj kući [...] a nakon što mu se oštećena, za vrijeme dok je razgovarao putem telefona sa S. D. i S. D. obratila pitajući ga šta kažu, istu **otvorenim dlanom udario u predjelu glave** govoreći joj "ti da šutiš i da budeš kao zalivena", nakon čega je oštećenu natjerao da njegovim PMV [...] **zajedno sa njim i njihovo dvoje zajedničke maloljetne djece**, krene u M., da bi je za **vrijeme dok je upravljao navedenim PMV** u pravcu M., **više puta udario u predjelu glave** [...] da bi joj u hodniku porodične kuće S. D., za vrijeme dok je oštećena u rukama držala maloljetnu kćer M. zadao više udaraca po glavi [...]."

Izvod iz obrazloženja presude:

"Sud je cijenio i psihički odnos optuženog prema izvršenom krivičnom djelu i nalazi da je on ovo djelo izvršio sa umišljajnim oblikom vinsti i to sa **direktnim umišljajem**. Odlučujući o vrsti i visini krivične sankcije [...] pa je od **olakšavajućih okolnosti** cijenio da je optuženi u potpunosti priznao izvršenje krivičnog djela, **korektno i iskreno ponašanje** pred sudom, **da je porodičan, otac dvoje djece, korektno ponašanje poslije izvršenog krivičnog djela**, dok je od **otežavajućih okolnosti** sud našao **raniju osuđivanost**."

Komentar

1. Optuženi je, između ostalog, djelo izvršio u prisustvu djece. *Iako ovo predstavlja kvalifikatornu okolnost djela po KZ RS, sam krivični postupak u konkretnom slučaju vođen je za osnovni oblik djela nasilja u porodici po KZ RS.* Sud činjenici da su djeca prisutna prilikom izvršenja djela ne daje značaj otežavajuće okolnosti niti razmatra kakve posljedice nasilje ostavlja na djecu.
2. Stepen krivice se ne uzima u obzir kao otežavajuća okolnost.
3. Sud cijeni kao olakšavajuću okolnost da je optuženi *porodičan čovjek i otac dvoje djece*, iako je djelo počinjeno u prisustvu djece i protiv porodice kao zaštićenog dobra. Okolnost da je optuženi porodičan čovjek ne bi se trebala cijiniti kao olakšavajuća u kontekstu krivičnog djela nasilja u porodici.
4. Sud ne obrazlaže u čemu se sastoji *korektno ponašanje optuženog pred sudom*. Sud bi trebao obrazložiti u svakom slučaju u čemu se sastoji korektno ponašanje optuženog; a ne korektno ponašanje, samo po sebi, cijiniti kao olakšavajuću okolnost.
5. Sud bi trebao razjasniti da li je u konkretnom slučaju optuženi *ranije osuđivan* također za djelo nasilja u porodici, kako bi se ova okolnost posebno cijnila.

4. Primjer

Izvod iz izreke presude:

"[p]rimjenom nasilja i bezobzirnog ponašanja ugrozio tjelesni integritet **maloljetnog lica** kao člana svoje porodice, **uslijed čega je nastupila teška tjelesna povreda.**"

Izvod iz obrazloženja presude:

"Prilikom odlučivanja o krivičnoj sankciji u okviru sporazuma o priznanju krivice [...] pa je kao **olakšavajuće okolnosti** na strani optuženog našao da je optuženi mlad čovjek, **porodičan, otac jednog maloljetnog djeteta, bez zaposlenja, lošeg imovnog stanja**, protiv koga se ne vodi postupak za drugo krivično djelo. Na strani optuženog **nije našao niti utvrdio otežavajućih okolnosti, obzirom da prema izvodu iz kaznene evidencije isti ranije nije osuđivan**".

Komentar

1. Sud ne cijeni činjenicu da su ostvarene dvije kvalifikatorne okolnosti djela (djelo učinjeno protiv maloljetne osobe i nastupanje teške tjelesne povrede), što ukazuje na veći stepen ugrožavanja ili povrede zaštićenog dobra i veći stepen protivpravnosti, kao otežavajuću okolnost.
2. Sud cijeni kao olakšavajuću okolnost da je optuženi *porodičan čovjek* i *otac jednog maloljetnog djeteta*, iako je djelo počinjeno protiv maloljetnog djeteta i protiv porodice kao zaštićenog dobra.
3. Sud cijeni kao olakšavajuću okolnost, samu po sebi, što je optuženi *nezaposlen* i *lošeg imovnog stanja*, bez obrazloženja u kakvoj su vezi ove osobne prilike učinitelja sa djelom koje se optuženom stavlja na teret. Postavlja se pitanje kakav je krivičnopравни značaj ovih činjenica u kontekstu odmjeravanja kazne?

5. Primjer

Izvod iz izreke presude:

"[Optuženi kriv što je] dana 24.04.2012. godine [...] u porodičnoj kući svoga oca [...] u kojoj živi sa nevjenčanom suprugom M. J. i troje maldb. djece, izvršio nasilje nad oštećenom i ocem I.H., na način da je došavši kući u pijanom stanju i nakon kraće prepirke sa suprugom istu fizički napao uhvativši je jednom rukom u predjelu vrata, a drugom rukom-zatvorenom pesnicom nanio više udaraca u predjelu glave, a zatim i po cijelom tijelu, da bi potom oštećeni I.H., čuvši plač djece ušao u kuću u namjeri da zaštiti oštećenu, nakon čega ga je optuženi fizički napao udarivši ga zatvorenom pesnicom u predio glave, potom oborio na sečiju i rukama uhvatio u predio vrata, te su se nagurali, nakon čega je je oštećeni H.I. izašao iz kuće, a oštećena J. M. pozvala pripadnike PS T., koji su ga priveli u prostorije PS T. [...] Čime je počinio **dva krivična djela "nasilje u porodici"** iz člana 222. stav 2. KZ FBiH."

Izvod iz obrazloženja presude:

"Nakon što je sud nesporno utvrdio da je optuženi počinio krivična djela, te cijenio njegov odnos prema djelima i našao da je ista počinio sa **direktnim umišljajem**. [...] Od **olakšavajuće** okolnosti na strani optuženog sud je našao i cijenio da se radi o osobi koja do sada nije osuđivana, koja je priznala izvršenje krivičnog djela, da je **nezaposlen, korektno** se držao tokom vođenja postupka, **porodičan, otac troje djece**, a od **otežavajućih okolnosti na strani optuženog sud nije našao niti jednu**."

Komentar

1. Stepen krivice se ne uzima u obzir kao otežavajuća okolnost.
2. Činjenicu da je optuženi izvršio dva krivična djela nasilja u porodici, odnosno nasilje prema više članova porodice, što predstavlja visok stepen ugrožavanja ili povrede zaštićenog dobra i veći stepen protivpravnosti, sud nije cijenio kao otežavajuću okolnost.
3. Sud ne obrazlaže u čemu se sastoji *korektno ponašanje optuženog pred sudom*. Sud bi trebao obrazložiti u svakom slučaju u čemu se sastoji korektno ponašanje optuženog; a ne korektno ponašanje, samo po sebi, cijeniti kao olakšavajuću okolnost.
4. Sud cijeni kao olakšavajuću okolnost da je optuženi *porodičan čovjek i otac troje djece*, iako je djelo počinjeno protiv porodice kao zaštićenog dobra. Okolnost da je optuženi porodičan čovjek ne bi se trebala cijeniti kao olakšavajuća u kontekstu krivičnog djela nasilja u porodici.

6. Primjer

Izvod iz izreke presude:

"U vremenu nakon 13.03.2006. godine [*dan pravosnažnosti presude kojom je osuđen zbog istovrsnog krivičnog djela iz člana 208. stav 1. KZ RS*] do 13.07.2008. godine, ugrožavao psihički i fizički integritet i spokojstvo svoje supruge oštećene M. D., sa kojom je u toku brakorazvodna parnica, tako što ju je pozivao telefonom, vrijeđao, nazivajući je 'kurvom, drobarom', telefonom pozivao i njenu prijateljicu K. S., vrijeđao je i prijetio, te dana 13.07.2008. godine došao pod prozor stana u koji je oštećena preselila sa mlđb. kćerkom, **bacao kamenice na prozor, zahtjevao da mu otvore vrata, a za vrijeme dok se u stanu nalazila mlđb. kćerka J.**, pa kada je J., telefonom pozvala majku, ona je vozilom, zajedno sa svojom majkom, i ocem, došla na lice mjesta [...]."

Izvod iz obrazloženja presude:

"Cijeneći vinost, sud nalazi da je optuženi krivična djela izvršio **sa direktnim umišljajem**, odnosno da je u vrijeme izvršenja krivičnog djela bio svjestan svih njegovih zakonskih obilježja i htio njegovo izvršenje, što je jasno kada se u vidu ima **presuda kojom je oglašen krivim za istovrsno krivično djelo** za koje mu se ponovo sudi, **kao i upornost u vršenju istog, s obzirom na vremenski period u kojem se kontinuirano nasilje ponavljalo**.

Prilikom odlučivanja o krivičnopravnoj sankciji [...] kao **olakšavajuća okolnost** na strani optuženog ukazuje se činjenica da **je otac dvoje maloljetne djece**. **Kao otežavajuća okolnost** cijena je činjenica da se radi o **specijalnom povratniku**, odnosno da je već osuđivan za istovrsno krivično djelo, što znači da **prethodno izrečena uslovna osuda nije uticala na optuženog da ubuduće ne vrši krivična djela**. **Sam način izvršenja krivičnog djela je takođe cijenjen kao otežavajuća okolnost** [...], s obzirom na iskaze oštećene i S, K., jasno je da je **optuženi znatno i kontinuirano vršio nasilje prema svojoj, sada već bivšoj, supruzi**. Kada se svemu navedenom

doda činjenica da je **broj krivičnih djela nasilja u porodici u porastu**, sud je optuženog oglasio krivim i osudio ga na kaznu zatvora, jer je mišljenja da je samo ovakva sankcija adekvatna [...]”.

Komentar

1. Dobar primjer ocjene otežavajućih okolnosti u konkretnom slučaju.
2. Sud neopravdano cijeni kao olakšavajuću okolnost činjenicu da je optuženi *otac dvoje maloljetne djece*. U konkretnom slučaju, maloljetno dijete je bilo prisutno prilikom nasilnog ponašanja optuženog i usljed straha je zvalo majku da dođe u stan.

7. Primjer

Izvod iz izreke presude:

"[Optuženi je kriv što je] dana 09.03.2012. godine oko 06,30 sati u porodičnoj kući u kojoj živi sa majkom, oštećenom K. Đ. i djetetom osmogodišnjim sinom F. P., nasiljem i bezobzirnim ponašanjem ugrozio mir i tjelesnu cjelovitost oštećenih tako što je bez povoda uputio majci riječi ‘puši mi kurac’, **uhvatio je za prsa i zadao nogom udarac u glavu** usljed čega je oštećena pala, te zatim **malim kuhinjskim nožem gađao oštećenu**, nakon čega je svoj **mobilni aparat bacio i pogodio oštećenu u stomak, te uz prijetnju istjerao iz kuće oštećenu i sina F.**, koji je cijelo vrijeme prisustvovao nasilju [...]."

Izvod iz obrazloženja presude:

“Sud je cijenio sve olakšavajuće i otežavajuće okolnosti. Odmjeravajući krivičnu sankciju optuženom, sud je **za otežavajuće okolnosti** cijenio **raniju osuđivanost optuženog za ista** ali i druga krivična djela, **upornost** istoga pri počinjenju kaznenog djela, **stupanj krivnje, povećanu društvenu opasnost predmetnog krivičnog djela** obzirom na porast istih i samim time jačinu ugrožavanja temeljne društvene jedinice – porodice. Sud je **posebno cijenio kao otežavajuću okolnost činjenicu da nasilje nad članom porodice optuženi provodi u prisustvu svoga malodobnog djeteta**. Uz to **optuženi nije pokazao ni najmanje kajanje niti žaljenje zbog svojih postupaka izjavljujući da nije tačno to što mu se stavlja na teret, što upućuje na jedan krajnje nekritičan odnos prema svojim postupcima, dok sud na strani optuženog nije našao postojanje olakšavajućih okolnosti**. Imajući u vidu navedene okolnosti, sud je optuženom izrekao kaznu zatvora u trajanju od 6 (šest) mjeseci. Sud cijeni da će ovako odmjerena kazna zatvora uticati na optuženog da u budućnosti ne čini krivična djela i da će pozitivno djelovati u cilju njegovog prevaspitanja, kao i da će ova kazna preventivno djelovati na druge da poštuju pravni sistem i ne čine krivična djela, čime će biti ostvareni ciljevi specijalne i generalne prevencije.”

Komentar

1. Dobar primjer ocjene otežavajućih okolnosti u konkretnom slučaju.

II Pravna kvalifikacija djela

1. Primjer

Izvod iz izreke presude:

"[Optuženi je] dana 17.03.2012. godine [...] oko 08,30 časova u jutro, svojim vozilom kojim je u tom momentu upravljao preprečio put vozilu kojim je upravljala njegova supruga M. B. s kojom je u to vrijeme bio u brakorazvodnoj parnici, kada mu je supruga prišla do suvozačevih vrata njegovog automobila na kojima on otvara prozor i **uzima vlastiti pištolj marke <ČZ> [...], okreće ga prema oštećenoj govoreći 'kurvo jedna ubiću te'**, nakon čega je oštećena otišla od njegovog vozila, sjela u svoje vozilo i došla u porodičnu kuću u K., gdje su ranije živjeli u bračnoj zajednici, gdje je oko 09,30 časova na spratu kuće susreće optuženi, **hvata za kosu**, odvlači u prostoriju dnevnog boravka gdje joj u **predjelu glave i ramene zadaje nekoliko udaraca svojim rukama** od kojih je privremeno izgubila svijest gdje je u kući pronalaze radnici iz njezine firme [...] i odvoze u Opštu bolnicu u [...] gdje joj je istog dana zbog zadobijenih lakih tjelesnih povreda [...]. Čime je [...] počinio krivično djelo 'nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici' iz člana 208. stava 1. KZ RS".

Komentar

Pogrešna pravna kvalifikacija djela – upotreba oružja je kvalifikatorna okolnost i zasniva teži oblik djela.

2. Primjer

Izvod iz izreke presude:

"[Optuženi je] dana 16.12.2013. godine [...] u dnevnom boravku porodične kuće [...] u pijanom stanju, prvo verbalno napao svoju suprugu oštećenu S. D., a zatim je odgurao u spavaću sobu, gdje je oborio na krevet i više puta udario otvorenim pesnicama i nogama, u predjelu glave i tijela, pri tome joj govoreći da je kurva, psujući joj mrtvu majku i upućujući joj druge uvrjedljive riječi, dok je oštećena vrištala i dozivala u pomoć, **za koje vrijeme su u kući bili prisutni maloljetni sinovi oštećene, starosti četiri i sedam godina, koji su navedeni događaj posmatrali**, da bi ga u daljem fizičkom napadu na oštećenu spriječio susjed M. N., koji je čuvši vrištanje i za-pomaganje, ušao u kuću oštećene, uhvatio optuženog s leđa i izgurao ga u dvorište. [...] Čime je počinio krivično djelo 'nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici' iz člana 208. stav 1. KZ RS."

Komentar

Pogrešna pravna kvalifikacija djela – *djelo učinjeno u prisustvu lica mlađeg od 18 godina* je kvalifikatorna okolnost i zasniva teži oblik djela prema KZ RS.

Napomena: radnja izvršenja je preduzeta poslije stupanja na snagu Izmjena KZ RS zbog čega se na ovaj slučaj trebala primijeniti odredba st. 3. čl. 208. «nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici» KZ RS.

3. Primjer

Izvod iz izreke presude:

«[Optuženi je kriv što je] dana 09.03.2012. godine oko 06,30 sati u porodičnoj kući u kojoj živi sa majkom, oštećenom K. Đ. i djetetom osmogodišnjim sinom F. P., nasiljem i bezobzirnim ponašanjem ugrozio mir i tjelesnu cjelovitost oštećenih tako što je bez povoda uputio majci riječi ‘puši mi kurac’, uhvatio je za prsa i zadao nogom udarac u glavu usljed čega je oštećena pala, te zatim **malim kuhinjskim nožem gađao oštećenu**, nakon čega je svoj mobilni aparat bacio i pogodio oštećenu u stomak, **te uz prijetnju istjerao iz kuće oštećenu i sina F.P.**, koji je cijelo vrijeme prisustvovao nasilju [...] čime je počinio krivično djelo nasilje u porodici iz člana 222. stav 2. KZ F BiH.»

Komentar

1. Pogrešna pravna kvalifikacija djela – trebalo se kvalifikovati kao djelo iz st. 3. čl. 222 KZ FBiH (korištenje opasnog oruđa ili drugog sredstva prikladnog teško ozlijediti tijelo ili narušiti zdravlje).
2. Postavlja se pitanje da li se djelo moglo kvalifikovati i kao djelo iz st. 4. čl. 222 KZ FBiH, jer je izvršeno i prema djetetu, s obzirom da je sin istjerman iz kuće.

4. Primjer

Izvod iz izreke presude:

«U periodu od avgusta 2012. godine pa do decembra 2012. godine, zbog ranije poremećenih odnosa vanbračnih supružnika, [optuženi je] **upućivao putem mobilnog telefona prijetnje svojoj vanbračnoj supruzi** sa kojom je predhodno živio u vanbračnoj zajednici M.J. i njenoj kćerki S. M. **da će ih pobiti**, a dana 25.08.2012. godine [...] ispred porodične kuće gdje su zajedno živjeli [...] **lupao nogama po ulaznim vratima kuće**, a da bi u jednom trenutku uzeo iz automobila nešto nalik na čekić sa kojim je udarao po vratima u namjeri da uđe u kuću, usled čega je **polupao stakla** na ulaznim vratima, te cijelo vrijeme **upućivao prijetnje da će ih pobiti**, a nakon toga u narednom periodu **slao sa svoga mobilnog telefona [...] poruke preteće i uznemiravajuće sadržine** na broj mobilnog telefona svoje bivše vanbračne supruge M. J. [...] i na broj mobilnog telefona njene kćeri S. M. [...] sledeće sadržine ‘Tako volim kad Ž. pjandure kurva nesmiye da se javi zna da je pištolj kupljen i sjekira stiže da isiječem vrata na treske sitne jebem li ti mamu pijanu’, ‘Ok kod nećes doć eto mene gore, al ja neću izaći iz grada dok ne ubijem tebe S. i policajca’, ‘[...] naredio sam da se sve spali u kući i oko kuće sve što se zatekne, eto da znate šta vas čeka’, ‘Sad ćeš vidjet dolazim tamo da te polomim šutaću te dok dušu ne pustiš jebem li ti pleme kurvanjsko čekaj me ako smiješ [...]’ i drugi veći broj slične sadržine [...] čime je počinio krivično djelo – **ugrožavanje sigurnosti iz člana 169. stav 2. u vezi sa stavom 1.** Krivičnog zakona Republike Srpske.»

Izvod iz obrazloženja presude:

«Okružno tužilaštvo [...] je, optužnicom [...] optužilo P. R., zbog krivičnog djela – nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici iz člana 208. stav 1. u vezi sa stavom 6. istog člana Krivičnog zakona RS. Na glavnom pretresu Okružni tužilac je izmijenio optužnicu u pogledu pravne kvalifikacije tako da se optuženom stavlja na teret krivično djelo ugrožavanje sigurnosti iz člana 169. stav 2. u vezi sa stavom 1. Krivičnog zakona Republike Srpske.»

Komentar

Pogrešna primjena Krivičnog zakona. Radnja izvršenja u konkretnom slučaju predstavlja radnju psihičkog i djelimično fizičkog nasilja izvršenu od strane člana porodice ili porodične zajednice prema članu porodice ili porodične zajednice, što je upravo specifičnost krivičnog djela «nasilje u porodici» koje ga odvađa od drugih, sličnih krivičnih djela, i zbog kojeg se na konkretan slučaj trebala primijeniti inkriminacija iz čl. 208. KZ RS.

5. Primjer

Izvod iz izreke presude:

«Dana 02.04.2012 godine, nakon što je saznao od majke da njegova mladb. sestra K. M., ponovo izbjegava odlazak u školu, revoltiran takvim ponašanjem sestre, istu je odveo u ambar svog porodičnog domaćinstva [...] koristeći drveni štap [...] sa istim počeo da tuče mladb. M, pa kako je ova bježala po ambaru od njega, u namjeri da savlada otpor maloljetnice, pomoću uzda za konje, svezao obe njene noge, nastavljajući je tući štapom po nogama, rukama, leđima i ostalim djelovima tijela, sve dok se štap nije slomio, pa kada je prestao da je tuče, mladb. K. M. je iskoristila taj momenat, odvezala se, te uplašena ponašanjem optuženog trčećim korakom izašla iz ambara, u namjeri da što prije pobjegne, preskočila drvene stepenice ispred ambara, gdje se saplela i pala na zemlju, što je za posljedicu kod iste imalo tešku tjelesnu povredu u vidu preloma lijeve nadlaktične kosti [...]. Dakle, primjenom nasilja i bezobzirnog ponašanja ugrozio tjelesni integritet **maloljetnog lica** kao člana svoje porodice, **uslijed čega je nastupila teška tjelesna povreda**. Čime je, počinio krivično djelo ‘nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici’ **iz člana 208 stav 3** u vezi sa stavom 1 KZ RS.»

Komentar

Dobar primjer pravne kvalifikacije djela nasilja u porodici. Teži oblik djela koji je učinjen prema maloljetnoj osobi i uslijed čega je nastupila teška tjelesna povreda.

III Primjena sticaja

Primjer

Izvod iz izreke presude:

«Dana 27.06.2012. godine, poslije 22,00 časova [optuženi je] u svojoj porodičnoj kući počeo da vrijeđa svoju suprugu U. J. obraćajući joj se riječima ‘Jebo te tvoj otac, jebem ti majku, ima da te maltretiram svakih dva sata’, nakon čega je njegova supruga izašla iz kuće, a on otišao na spavanje, da bi nakon izvjesnog vremena kada je njegova supruga ponovo ušla u kuću i legla da spava pored njihovog sina u drugoj sobi, ustao sa kreveta, zaključao ulazna vrata i izvađio ključ iz brave te isti sakrio, a supruzi J. se obratio riječima ‘Ulazi u sobu’, što J. nije htjela da učini, kada je J. uhvatio za ruku i na silu ugurao u drugu sobu, zbog čega je J. počela da plače i da ga moli da je ostavi na miru, te da joj ne čini zlo, a potom ponovo počeo da vrijeđa J. i da joj prijeti, te sa iste svukao svu odjeću i tražio bilo kakav predmet kojim bi joj nanio povrede, a potom **počeo seksualno da zlostavlja J. tjerajući je na razne poze kako bi se seksualno zadovoljio, što J. nije željela**, što je sve trajalo do kasno u noć tj. do 03,00 časova kada je otišao na spavanje, a J. ostala u sobi plačući, jer je osjećala jake bolove u leđima, stomaku i glavi, zbog čega je J. sutradan potražila ljekarsku pomoć [...] a potom upućena u Opštu bolnicu [...] gdje su joj konstatovane povrede u vidu krvnog podliva na leđima kao lake tjelesne povrede [...] čime je počinio krivično djelo – nasilje u porodici [...]».

Komentar

U slučaju kada postoji seksualno nasilje u porodici u vidu nasilne obljube, trebalo bi primijeniti sticaj krivičnog djela silovanja i krivičnog djela nasilje u porodici jer se radi o krivičnim djelima protiv različitih pravnih dobara. U konkretnom slučaju, optuženi je izvršio nasilnu obljubu nad svojom suprugom, manifestujući na taj način svoju nadmoć, što predstavlja jednu karakteristiku nasilja u porodici. Međutim, imajući u vidu činjenicu da je tom radnjom izvršio i radnju krivičnog djela silovanja, koje predstavlja krivično djelo protiv polnog integriteta, sud je trebao primijeniti sticaj između krivičnog djela nasilja u porodici i krivičnog djela silovanja, zbog toga što se radi o krivičnim djelima kojima se štite različita pravna dobra i što se primjenom krivičnog djela nasilja u porodici ne može obuhvatiti sva kriminalna količina ovog događaja. Krivičnim djelom silovanja štiti se polni integritet (člana porodice), dok se krivičnim djelom nasilje u porodici štiti miran i spokojan život unutar porodice. Seksualno nasilje, manifestovano kao nasilna obljuba nad članom porodice ili porodične zajednice, nije obuhvaćeno inkriminacijom nasilja u porodici, jer sadržaj krivičnog djelovanja obuhvaćenog nasiljem u porodici ne konsumira i krivično djelo silovanja.

IV Primjena instituta «nužna odbrana»

Primjer

Izvod iz izreke presude:

«[Krivi su što su] dana [...] 2013. godine [...] nakon što je **osumnjicheni S. D...** u dužem vremenskom periodu verbalno i fizički napadao osumnjičenu S. F. u pijanom stanju, nakon kraće verbalne prepirke fizički napao svoju suprugu S. F. i stisnutom šakom desne ruke istu udario u predjelu glave a potom i tri puta udario komadom drveta dužine [...], čime joj je nanio laku tjelesnu povredu u vidu oguljotine kože lijeve potkoljenice, **da bi osumnjičena S. F. u tom momentu istom zadala udarac** u predjelu grudi nožem ukupne dužine [...], kojom prilikom je S. D. zadobio tešku tjelesnu povredu u vidu ubodne rane lijeve strane grudnog koša [...] dakle, optužena S. F. primjenom nasilja ugrozila tjelesni integritet člana svoje porodice, kojom prilikom je nastupila teška tjelesna povreda, a optuženi S. D. primjenom nasilja i drskim ponašanjem ugrozio spokojstvo i tjelesni integritet člana svoje porodice, čime je optužena S. F. učinila krivično djelo Nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici iz člana 208. stav 3 u vezi sa stavom 1 Krivičnog zakona Republike Srpske, a optuženi S. D. krivično djelo Nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici iz člana 208. stav 1 KZ RS.»

Komentar

Postavlja se pitanje pogrešne primjene zakona u konkretnom slučaju, jer je sud trebao ispitati mogućnost primjene instituta **nužne odbrane** ili **prekoračenja nužne odbrane**. U ovom slučaju, a prema činjeničnom opisu djela, osoba koja je odbijala protivpravni istovremeni napad osuđena je za teži oblik djela nasilja u porodici, dok je osoba koja je u dužem vremenskom periodu vršila nasilje osuđena za osnovni oblik djela nasilja u porodici. Iz činjeničnog stanja proizlazi da je moguće postojanje nužne odbrane koja isključuje protivpravnost krivičnog djela optužene S.F. ili prekoračenje nužne odbrane koje isključuje kažnjavanje ili omogućava blaže kažnjavanje optužene S.F.; koja je u momentu dok je optuženi prema njoj vršio protivpravan napad njemu zadala udarac nožem u predjelu grudi. Sud je trebao preduzeti odgovarajuće radnje s ciljem ispitivanja da li je to bio jedini način da S.F. od sebe odbije istovremeni protivpravan napad, te ukoliko jeste, da utvrdi postojanje nužne odbrane. Dalje, Sud je trebao ispitati bar postojanje prekoračenja nužne odbrane ukoliko smatra da je odbrana po intenzitetu jača od napada, odnosno da nije bila neophodno potrebna za odbijanje napada (što se cijeni u kontekstu svih okolnosti konkretnog slučaja).

2. Sudska praksa i standardi Evropskog suda za ljudska prava u slučajevima nasilja u porodici

U ovom dijelu prikazan je izbor iz sudske prakse Evropskog suda za ljudska prava u vezi sa predmetima nasilja u porodici u kojima je utvrđeno kršenje ljudskih prava. Presude Evropskog suda za ljudska prava koje su predstavljene su:

1. **Kontrova protiv Slovačke** (aplikacija br. 7510/04); 31.05.2007.
2. **Bevacqua i S. protiv Bugarske** (aplikacija br. 71127/01); 12.06.2008.
3. **Branko Tomašić i drugi protiv Hrvatske** (aplikacija br. 46598/06); 15.01.2009.
4. **Opuz protiv Turske** (aplikacija br. 33401/02); 09.06.2009.
5. **E.S. i drugi protiv Slovačke** (aplikacija br. 8227/04); 15.09.2009.
6. **A. protiv Hrvatske** (aplikacija br. 55164/08); 14.10.2010.
7. **Hajduova protiv Slovačke** (aplikacija br. 2660/03); 13.11.2010.
8. **Kalucza protiv Mađarske** (aplikacija br. 57693/10); 24.04.2012.
9. **Valiulienė protiv Litvanije** (aplikacija br. 33234/07); 26.03.2013.

I **Kontrova protiv Slovačke**

Osnovne činjenice o slučaju:

Dana 2. 11. 2002. god. podnositeljica predstavke podnijela je krivičnu prijavu protiv muža, optuživši ga za fizički napad i udaranje – potvrđujući tvrdnje medicinskom dokumentacijom – te navela postojanje historije fizičkog i psihološkog zlostavljanja. Uz pratnju muža i direktan savjet policijskog službenika, podnositeljica je naknadno povukla predmetnu prijavu. Dana 27. 12. 2002. god. podnositeljica je prijavila policiji prijetnje muža da će ubiti njihovo dvoje djece i sebe, te je uz intervenciju policije smještena u kuću svojih roditelja. U narednim danima u dva navrata, podnositeljica je dolazila u policijsku stanicu raspitujući se za svoj slučaj i status prvobitne krivične prijave. 31. 12. 2002. god. muž je ubio njihovo dvoje djece i sebe. U konačnici, domaći sudovi su utvrdili da je tragedija direktna posljedica neuspjeha policijskih službenika da efikasno djeluju, te su preduzete disciplinske (ne i krivične) sankcije protiv odgovornih policijskih službenika. Svi naknadni sudski pokušaji podnositeljice da dobije pravičnu nadoknadu za pretrpljenu nematerijalnu štetu su završeni bezuspješno pred nadležnim sudskim organima.

Žalba:

Podnositeljica predstavke navela je da država nije uspjela da zaštiti živote njeno dvoje djece; te da nije bila u mogućnosti da podnese zahtjev za naknadu pretrpljene nematerijalne štete.

Utvrđeno kršenje Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava:

Sud je utvrdio kršenje člana 2. (pravo na život) i kršenje člana 13. (pravo na učinkovit pravni lijek).

Obrazloženje suda:

Sud je utvrdio da postupci policije nisu bili u skladu sa nacionalnim propisima (procedurama postupanja policije), te obavezom da se zaštiti život i zdravlje pojedinca. Dalje, nacionalni sudovi države su utvrdili odgovornost nadležnih policijskih službenika za nepružanje zaštite, te je sama Vlada Slovačke pred Evropskim sudom za ljudska prava priznala da domaći organi nisu uspjeli da preduzmu efikasne mjere da zaštite živote stradale djece, utvrđujući kršenje prava na život. Također, sud je utvrdio da je podnositeljica morala da ima na raspolaganju mogućnost da podnese zahtjev za kompenzaciju nematerijalne štete koju je pretrpjela u vezi smrti svoje djece, te da je ta vrsta pravnog lijeka ostala nedostupna podnositeljici, utvrđujući kršenje prava na djelotvoran pravni lijek.

II Bevacqua i S. protiv Bugarske

Osnovne činjenice o slučaju:

Podnositeljica (Bevacqua) – tvrdeći da ju je suprug redovno zlostavljao – napustila je supruga i podnijela zahtjev za razvod braka i privremeno starateljstvo nad njihovim trogodišnjim sinom (S. – drugi podnosilac), koga je povela sa sobom u kuću svojih roditelja. Nakon ponovljenih napada pred sinom, podnositeljica je sa sinom potražila smještaj u sigurnu kuću; tada je navodno upozorena od strane policijskog službenika da može biti procesuirana za otmicu djeteta, nakon čega je napustila sigurnu kuću. Organ socijalne zaštite je roditeljima odredio privremeno podijeljeno starateljstvo nad djetetom, koje prema podnositeljici njen još uvijek tadašnji suprug nije poštovao, te je nastavio sa prijetnjama i djelima nasilja. Njeni zahtjevi prema sudu za izricanje starateljstva nisu se tretirali kao prioritet (sud je odlagao ročišta i tražio izvođenje novih dokaza); podnositeljici je konačno dodijeljeno starateljstvo nakon donošenja sudske odluke u postupku razvoda braka, nakon godinu dana. Nakon toga, podnositeljica je doživjela novi fizički napad od sada već bivšeg supruga, te se žalila uredu javnog tužioca, koji je odbio da podnese krivičnu optužnicu, pod opravdanjem da se radi o slučaju lakih tjelesnih povreda, za koji je potrebno pokrenuti privatno krivično gonjenje.

Žalba:

Podnositeljica i podnosilac predstavke su se žalili da nadležni organi Bugarske nisu uspjeli osigurati poštovanje njihovog privatnog i porodičnog života u teškoj situaciji nasilja u porodici koje su trpjeli kao posljedicu ponašanja supruga/oca, te da je starateljski postupak nad S. trajao prekomjerno.

Utvrđena povreda člana Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava:

Kršenje člana 8. (pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života).

Obrazloženje suda:

Sud je utvrdio da «u okviru člana 8. Konvencije ulazi i pozitivna obaveza države da zaštiti lični i fizički integritet osobe u oblasti odnosa između pojedinaca». Također, sud je posebno naglasio da briga za žrtvu nasilja u porodici i potreba aktivne uključenosti države u njihovu zaštitu

proizlazi iz niza međunarodnih pravnih instrumenata, te predstavlja utvrđen pravni standard za postupanje. Ispitujući činjenice slučaja, sud je utvrdio da domaći sudovi nisu postupali hitno u izricanju privremene mjere starateljstva (postupak nije riješen u roku od 8 mjeseci), što bi bilo razumljivo s obzirom na to da je podnositeljica trpila nasilje, koje je bilo potkrijepljeno medicinskim dokazima i tvrdnjama svjedoka; te štaviše da sud nije uzeo u obzir teške posljedice koje ovakvo ponašanje ostavlja na trogodišnje dijete, koje je svjedočilo slučajevima nasilja, što je iziskivalo dodatnu hitnost u rješavanju. Neuspjeh nadležnog suda da usvoji mjeru starateljstva bez kašnjenja u situaciji koja je negativno pogađala podnositeljicu i dobrobit drugog podnosioca, te nedostatak preduzimanja dovoljnih mjera povodom nasilnog ponašanja supruga u tom periodu, okvalificirano je da predstavlja kršenje pozitivne obaveze države unutar člana 8. Konvencije da obezbijedi poštovanje privatnog i porodičnog života. U pogledu nepodnošenja službene krivične prijave od strane tužilaštva za okvalificirano djelo lake tjelesne povrede, na koje se podnositeljica također žalila, sud je utvrdio da takva praksa ulazi u polje slobodne procjene same države; iako je sud naglasio da se tretiranje nasilja u porodici kao privatne stvari ne može smatrati kompatibilnim sa obavezom nadležnih organa da zaštite život podnositeljice.

III Branko Tomašić i drugi protiv Hrvatske

Osnovne činjenice o slučaju:

Podnositelji predstavke su rođaci od M.T. i njenog maloljetnog djeteta V.T., koji su ubijeni od strane M.M., djetetovog oca. M.T. i M.M. su zajedno živjeli u domu M.T.-ovih roditelja do juna 2005. god, kada se M.M. iselio nakon svađa sa članovima domaćinstva. U januaru 2006. godine M.T. je podnijela krivičnu prijavu protiv M.M. zbog navodnih prijetnji smrću. U okviru krivičnog postupka, psihijatrijsko vještačenje utvrdilo je vjerovatnoću da će M.M. ponoviti slične postupke u budućnosti, te je naglasilo potrebu za psihijatrijskim tretmanom M.M. Dana 15. marta 2006. M.M. je osuđen na pet mjeseci zatvora zbog uzastopnih prijetnji da će ubiti sebe, M.T. i njihovo dijete bombom, te mu je sud kao mjeru bezbjednosti izrekao obavezno psihijatrijsko liječenje tokom izdržavanja kazne zatvora i nakon puštanja, a u skladu sa naknadno izvršenom procjenom. 26. aprila drugostepeni sud je smanjio mjeru bezbjednosti psihijatrijskog tretmana na dužinu trajanja zatvorske kazne. M.M. je pušten iz zatvora 3. jula 2006. godine, nakon izdržane kazne. 15. augusta 2006. god. usmrtio je M.T. i V.T. pucnjima iz pištolja, nakon čega je počinio samoubistvo.

Žalba:

Podnositelji predstavke su se žalili da država Hrvatska nije uspjela da preduzme sve dovoljne pozitivne mjere da zaštiti živote M.T i V.T. u skladu sa obavezama iz člana 2, te da nije preduzela učinkovitu istragu povodom odgovornosti državnih organa za njihovu smrt.

Utvrđena povreda Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava:

Kršenje člana 2. (pravo na život).

Obrazloženje suda:

Nalazi domaćih sudova i zaključci psihijatrijskog izvještaja bez sumnje su pokazali da su nadležni državni organi bili upoznati sa ozbiljnošću prijetnji smrću upućenih M.T. i V.T. te da su svi razumni koraci morali biti preduzeti kako bi se oni zaštitili. Sud je utvrdio nekoliko nedostataka u djelovanju nadležnih organa. Prvo, nije izvršen pretres prostorija i vozila M.M. tokom prvobitnog krivičnog postupka protiv optuženog, iako je u nekoliko navrata isti prijetio upotrebom bombe. Drugo, iako je psihijatrijsko vještačenje – za potrebe krivičnog postupka – naglasilo bitnost kontinuiranog psihijatrijskog liječenja M.M., država nije uspjela dokazati da je takav tretman uopće pravilno izvršen. Naime, dostavljena dokumentacija pokazuje da se tretman sastojao od sesija razgovora sa zatvorskim osobljem, od kojeg niko nije bio psihijatar. Nadalje, sudska odluka, naređujući provođenje mjere bezbjednosti psihijatrijskog liječenja, uopće nije sadržavala detalje o načinu izvršenja/provođenja liječenja; dok je samo zakonodavstvo ostavilo značajan prostor diskrecije zatvorskim organima da odluče kako da djeluju u pogledu provođenja liječenja, a isti nisu efikasno proveli individualni program liječenja propisan zakonom. Konačno, M.M. nije pregledan prije puštanja na slobodu kako bi se ispitalo da li još uvijek predstavlja rizik za M.T. i V.T. Shodno navedenom, sud je zaključio da *domaći organi nisu preduzeli sve neophodne razumne mjere da zaštite živote* M.T. i V.T. (od strane osobe koja je prethodno osuđena za prijetnje ubistvom).

IV Opuz protiv Turske

Osnovne činjenice o slučaju:

Majka podnositeljice predstavke je upucana i ubijena od strane supruga podnositeljice u 2002. godini, tokom pružanja pomoći podnositeljici da se preseli u drugi grad i pobjegne iz zajedničkog bračnog domaćinstva. U godinama koje su prethodile događaju, suprug je podvrgnuo podnositeljicu i njenu majku seriji nasilnih napada, od kojih su neki rezultirali povredama koje su doktori u izvještajima označili kao dovoljnim da izazovu smrtnu posljedicu. Incidenti su uključivali višestruka premlaćivanja, gaženje automobilom koje je ostavilo majku podnositeljice ozbiljno povrijeđenom i napad oružjem tokom kojeg je podnositeljica ubodena nožem sedam puta. Nadležni organi su bili upoznati sa svim incidentima i strahovanjem žena za svoje živote. Iako su krivični postupci pokrenuti protiv muža podnositeljice za razna krivična djela, uključujući prijetnje smrću, fizičke napade i pokušaj ubistva, isti su bili prekidani nakon što su žene povlačile prijave, navodno nakon pritisaka i novih prijetnji upućenih od strane muža. Ipak – s obzirom na težinu povreda – postupci u vezi sa gaženjem automobilom i ubadanjem nožem nastavili su se do izricanja osuđujuće presude u oba slučaja protiv muža podnositeljice. Za prvo djelo, nasilnik je osuđen na tri mjeseca zatvora, što je kasnije preinačeno u novčanu kaznu; dok je za drugo djelo osuđen na novčanu kaznu (ekvivalent cc. 400 eura) i plaćanje iste u ratama. U narednom višegodišnjem periodu, podnositeljica i njena majka su se u više navrata obraćale policiji i tužilaštvu povodom muževih prijetnji i zlostavljanja zahtijevajući muževo privođenje i pritvor. Nasilnik je – u određenim navratima – privođen, ispitivan, ali ne i pritvoren. Nasilje je kulminiralo fatalnim pucnjem na majku podnositeljice, za šta je muž izjavio da je počinio kako bi sačuvao svoju čast. Za djelo ubistva proglašen je krivim u 2008. godini i osuđen na kaznu doživotnog zatvora. Ipak, pušten je na slobodu dok je čekao odluku po žalbi, kada je obnovio svoje prijetnje prema podnositeljici, koja je ponovno zatražila zaštitu nadležnih organa. Nakon sedam mjeseci – kada je predstavka podnositeljice bila predmet

razmatranja Evropskog suda za ljudska prava – Sud je zahtijevao hitne informacije o postupanju od strane turskih vlasti kako bi se pružila zaštita podnositeljici. Turske vlasti su tada preduzele konkretne mjere zaštite, odnosno policijski organi su ograničili pristup, sada već bivšeg muža, podnositeljici.

Žalba:

Podnositeljica je navela da nadležni organi Turske nisu uspjeli da zaštite život njene majke i da su se ponašali nemarno prema uzastopnom višegodišnjem nasilju, prijetnjama smrću i povredama kojima je sama bila izložena, te time prekršili obaveze iz članova: 2. (pravo na život), 3. (zabrana mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja), 6. (pravo na pravično suđenje unutar razumnog roka), 13. (pravo na pravičan pravni lijek) i 14. (zabrana diskriminacije).

Utvrđena povreda članova Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava:

Utvrđeno je kršenje člana 2. (pravo na život), u pogledu ubistva majke podnositeljice, iako su domaći nadležni organi bili upoznati sa historijatom nasilja i uzastopno obavještavani o nasilnom ponašanju muža podnositeljice.

Utvrđeno je kršenje člana 3. (zabrana mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja), na osnovu neuspjeha nadležnih organa da zaštite podnositeljicu od nasilnog ponašanja njenog muža/bivšeg muža.

Utvrđeno je kršenje člana 14. (zabrana diskriminacije) u vezi sa članovima 2. i 3, a na osnovu činjenice da je nasilje koje su pretrpjele podnositeljica i njena majka bilo rodno zasnovano, te time predstavljalo oblik diskriminacije žena; pogotovo s obzirom na to da u slučajevima nasilja nad ženama u Turskoj opća pasivnost sudskog sistema i nekažnjivost koju uživaju počinitelji nasilja većinski pogađa žene kao žrtve.

Obrazloženje suda:

Član 2:

Sud je ponovio da kada postoji optužba da je država prekršila svoju pozitivnu obavezu zaštite prava na život u kontekstu dužnosti da spriječi djela protiv pojedinaca, mora se utvrditi da su nadležni organi znali ili morali znati u dato vrijeme o postojanju pravog i neposrednog rizika po život pojedinca (pojedina) od krivičnih djela treće strane i da nisu uspjeli preduzeti mjere unutar svojih ovlaštenja kojima se – cijeneći razumno –mogao izbjeći taj rizik.

Predvidljivost rizika: Slučaj je odavao obrazac eskalirajućeg nasilja protiv podnositeljice i njene majke, sa kontinuirajućim prijetnjama njihovom zdravlju i sigurnosti. Očigledno je bilo postojanje prošlosti nasilja na strani muža i stoga značajan rizik od činenja budućeg nasilja. Situacija je bila dobro poznata nadležnim organima, i dvije sedmice pred ubistvo, majka podnositeljice je obavijestila ured javnog tužioca da joj je život u opasnosti te zatražila policijsku intervenciju. Mogućnost smrtnog napada je stoga razumno bila predvidljiva.

Da li su nadležni organi preduzeli odgovarajuće mjere: Prvo pitanje ticalo se opravdanosti nadležnih tijela da ne pokreću krivični postupak nakon što su podnositeljica i njena majka povukle krivične prijave. Ispitujući uporednopravnu praksu, sud je došao do zaključka da što je ozbiljnije krivično djelo, ugrožavanje zaštićenog dobra, te rizik činjenja budućih djela, krivično gonjenje se treba nastaviti u javnom interesu, čak i kada je žrtva povukla prijavu. U konkretnom slučaju, i pored poнавljanja nasilja i korištenja smrtonosnog oružja, nadležni su uzastopno prekidali postupke protiv muža iz razloga nemiješanja u – šta su oni smatrali – «porodičnom stvari» i izgleda da nisu uzimali u obzir motive za povlačenje krivičnih prijava podnositeljice i njene make, iako su bili informirani o prijetnjama smrću. Također, argument države da je statutarni propis tada na snazi zabranjivao krivično gonjenje u konkretnom slučaju ocijenjen je kao nekompatibilan sa državnim pozitivnim obavezama intervencije i pružanja zaštite u slučajevima nasilja u porodici. Dalje, *Sud je utvrdio da u slučajevima nasilja u porodici ni u kom slučaju prava počinioca nasilja ne mogu prevazići prava žrtve na život i fizički i psihički integritet.* Konačno, Sud je utvrdio da su domaći sudovi mogli odrediti zaštitne mjere zabrane pristupa, kontaktiranja i uznemiravanja u skladu sa važećim Zakonom o zaštiti porodice, što nije učinjeno. U zaključku, nadležni organi nisu pokazali dužnu pažnju u skladu sa standardom dužne pažnje, te su stoga prekršili pozitivnu obavezu zaštite prava na život.

Efikasnost istrage: Krivični postupak proizašao iz smrti majke podnositeljice trajao je preko šest godina i žalba je bila u toku; što se ne može smatrati pravovremenim odgovorom nadležnih vlasti na umišljajno ubistvo, koje je počinitelj tokom postupka priznao.

Član 3:

Sud je utvrdio da je odgovor nadležnih vlasti na djela nasilja muža bio očigledno nedovoljan u pogledu ozbiljnosti njegovih djela. Sudske odluke nisu imale nikakav preventivni ili odvraćajući efekat, te su čak iskazale i toleranciju prema nasilju (muž osuđen na kratku zatvorsku kaznu koja je preinačena u novčanu kaznu, te osuđen na malu novčanu kaznu za ubadanje žene nožem čak sedam puta). Nadalje, naročito zabrinjavajuće je bilo to što se nasilje nastavilo nakon izrečenih sudskih kazni, a nadležni su nastavili da ne preduzimaju nikakve mjere. I pored uloženog zahtjeva podnositeljice za pomoć, turski nadležni organi ništa nisu preduzeli dok Sud nije zatražio informacije o mjerama zaštite koje se preduzimaju. Ukratko, nadležni organi nisu uspjeli preduzeti mjere zaštite u formi efikasnog odvratanja muža/bivšeg muža od ozbiljnih napada na fizički integritet podnositeljice.

Član 14:

Sud je istakao da u skladu sa relevantnim pravilima i principima međunarodnog prava prihvaćenim od strane velikog broja država, neuspjeh – čak i nenamjeran – države da zaštiti žene od nasilja u porodici predstavlja kršenje njihovog prava na jednaku zaštitu pred zakonom. Izvještaji međunarodnih organizacija, koji nisu osporeni od strane države, pokazali su da nasilje u porodici u Turskoj više pogađa žene, da se u praksi tolerira od nadležnih organa, te da postojeći pravni lijekovi ne funkcioniraju efikasno. Policijski službenici ne provode istrage prema žalbama, već zauzimaju ulogu medijatora između žrtve i počinitelja nasilja. Kašnjenja u izricanju zaštitnih mjera su česta; dok se počiniteljima nasilja ne izriču odvraćajuće sankcije, nego sankcije u kojima preovladavaju olakšavajuće okolnosti (npr. običaj, tradicija, čast) pri odmjeravanju blažih kazni.

Nasilje u porodici, prema tome, uglavnom pogađa žene, a opća i diskriminirajuća sudska pasivnost u Turskoj stvorila je klimu koja pogoduje nasilju umjesto da ga kažnjava. Stoga, nasilje koje su pretrpjele podnositeljica i njena majka može se smatrati rodno zasnovanim i diskriminirajućim prema ženama. Iako su određene reforme učinjene od strane države, preovlađujuća neodgovornost sudskog sistema i nekažnjivost koju su počinitelji uživali, kao u konkretnom slučaju, ukazuje na nedovoljnu posvećenost na strani odgovornih da preduzmu odgovarajuće akcije na rješavanju nasilja u porodici.

V E.S. i drugi protiv Slovačke

Osnovne činjenice o slučaju:

Marta 2001. godine prva podnositeljica ostavila je muža i podnijela zahtjev za razvod braka. Narednog mjeseca podnijela je krivičnu prijavu protiv muža navodeći da je ponižavao nju i djecu (drugi, treći i četvrti podnositelj), te seksualno zlostavljao jednu od kćerki. Maja 2001. godine tražila je privremenu zabranu kojom bi se njen muž iselio iz zajednički zakupljenog općinskog stana. Nadležni sud je odbio zahtjev smatrajući da nema ovlaštenja da ograniči muževo pravo na korištenje imovine. Nakon toga, podnositeljica je bila prinuđena da zajedno sa djecom napusti dom, te je dvoje djece moralo promijeniti školu. Viši sud je potvrdio prethodnu odluku, te napomenuo da podnositeljica može tražiti donošenje sudske naredbe kojom se od njenog muža zahtijeva «zabrana neprikladnog ponašanja», te da se tek donošenjem odluke o razvodu braka može odlučivati o zajedničkoj imovini. Nakon proglašenja razvoda braka i gubitka starateljstva, muž je u junu 2003. godine osuđen za nasilje u porodici i seksualno zlostavljanje na četverogodišnju kaznu zatvora. Nakon podnošenja ustavne žalbe od strane podnositelja, Ustavni sud je utvrdio da nije bilo kršenja ljudskih prava prve podnositeljice, ali da niži sudovi nisu preduzeli nužne mjere da zaštite djecu; bez dodjeljivanja kompenzacije za pretrpljenu štetu. U julu 2003. godine – a nakon promjene legislative – prva podnositeljica izdejstvovala je sudsku naredbu kojom je njen suprug izbačen iz stana.

Žalba:

Oslanjajući se na članove 3. i 8. Konvencije, podnositeljica predstavke žalila se da nadležna tijela nisu uspjela da zaštite nju i njenu djecu na odgovarajući način od nasilja u porodici.

Utvrđena povreda članova Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava:

Kršenje člana 3. (zabrana neljudskog ili ponižavajućeg postupanja) i člana 8. (pravo na privatni i porodični život).

Obrazloženje suda:

Sud je utvrdio da alternativna mjera (naredba koja mužu zabranjuje neprikladno ponašanje), koju su predložili nadležni domaći sudovi, ne bi obezbijedila podnositeljima odgovarajuću zaštitu (zato što ponavlja opću zakonsku obavezu svakog građanina), te se stoga nije mogla smatrati efikasnim domaćim lijekom. Podnositeljica nije bila u mogućnosti da prekine stanarski zakup dok odluka o razvodu nije bila konačna u maju 2002. godine, i to godinu dana nakon optuženja i podizanja prijave protiv muža. S obzirom na ozbiljnost optužbi, podnositeljima je

trebala hitna i neposredna zaštita, a ne nakon godinu ili dvije. Stoga, tokom navedenog perioda nije bilo efikasnog lijeka na raspolaganju za prvu podnositeljicu, koji bi osigurao zaštitu od nasilja od bivšeg supruga. U vezi s djecom, Sud nije prihvatio da isključivo utvrđivanje kršenja prava – bez dodjeljivanja kompenzacije – predstavlja odgovarajuće zadovoljenje za štetu koju su pretrpjeli. U konačnici, država nije uspjela ispuniti pozitivne obaveze prema podnositeljima da ih zaštiti od ponižavajućeg postupanja.

VI A. protiv Hrvatske

Osnovne činjenice o slučaju:

Između novembra 2003. i juna 2006. godine, suprug podnositeljice – kojem je dijagnosticirano da pati od ozbiljnih duševnih poremećaja (anksioznost, PTSP) sa tendencijom ka nasilnom ponašanju – podvrgavao je podnositeljicu uzastopnom psihološkom i fizičkom nasilju, uključujući prijetnje smrću, udarce rukom i nogom u glavu i tijelo. Često se nasilje dešavalo pred kćerkom, koja je u nekoliko navrata i sama pretrpjela nasilje od strane oca. Brak je završen razvodom 2006. godine. Između 2004. i 2009. godine različiti i brojni krivični i prekršajni postupci su pokrenuti protiv nasilnog supruga i veći broj zaštitnih mjera je izrečen. Ipak, samo neke od ovih su primijenjene (npr. osmomjesečna kazna zatvora iz oktobra 2006. godine nikad nije izvršena i osuđeni se nije podvrgao psihijatrijskom liječenju; kao što nikad nije odslužena kazna zatvora za neplaćanje novčane kazne po drugoj sudskoj presudi). Zahtjev podnositeljice iz oktobra 2007. godine za izricanjem dodatne zaštitne mjere zabrane uznemiravanja i praćenja – a nakon navodnog praćenja od strane nasilnika, čime je prekršio prethodno izrečenu mjeru zabrane prilaska – odbijen je na osnovu toga što nije dokazan neposredan rizik po život. Konačno, bivši suprug je uhapšen i osuđen na zatvor u oktobru 2009. godine, ali zbog upućivanja prijetnji smrću sutkinji (i njenoj kćerci) koja je postupala u jednom od prethodnih krivičnih postupaka povodom nasilja u porodici.

Žalba:

Podnositeljica se žalila na neuspjeh nadležnih da je adekvatno zaštite od nasilja u porodici od strane njenog bivšeg muža, s obzirom da su posjedovali saznanja o fizičkim i psihološkim napadima i prijetnjama smrću.

Utvrđena povreda članova Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava:

Kršenje člana 8. (pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života) Konvencije.

Obrazloženje suda:

Prvo, u slučaju kakav je ovaj, koji uključuje seriju nasilnih radnji od strane iste osobe prema istoj žrtvi, podnositeljica bi bila efikasnije zaštićena da su nadležni posmatrali situaciju kao jednu cjelinu, umjesto pribjegavanja nizu mnogobrojnih posebnih postupaka. Drugo, iako su brojne mjere bile izrečene – kao što su pritvor, novčane kazne, psihosocijalni tretman, te čak i zatvorska kazna – iste nisu bile izvršavane, čime je onemogućeno stvaranje odvratajućeg efekta na počinitelja nasilja. Čak je i sama mjera obaveznog psihosocijalnog tretmana

počinitelju izrečena tek u krivičnom postupku koji nije bio vezan za nasilje u porodici (naknadni postupak povodom prijetnji smrću sutkinji). U konačnici, neuspjeh nadležnih tijela da primijene mjere s ciljem rješavanja psihijatrijskog stanja koje je bilo u korijenu nasilnog ponašanja bivšeg supruga i da podnositeljici pruže zaštitu od daljnjeg nasilja ostavile su podnositeljicu u dugotrajnom periodu u stanju u kojem je pravo poštovanja njenog privatnog života bilo prekršeno. Samim tim, nadležna tijela države nisu uspjela u ispunjenju svojih pozitivnih obaveza da zaštite podnositeljicu od nasilnog ponašanja.

VII Hajduova protiv Slovačke

Osnovne činjenice o slučaju:

Krivični postupak je pokrenut protiv A. (bivšeg muža podnositeljice) zbog fizičkih i psihičkih napada i upućenih prijetnji smrću prema podnositeljici. Tokom postupka vještak je utvrdio da A. boluje od ozbiljnog poremećaja ličnosti, te postupajući u skladu sa preporukom vještaka, sud je odredio mjeru provođenja psihijatrijskog tretmana u bolnici. Ali nakon smještaja u lokalnu bolnicu, tretman nad A. nije proveden, niti je sud naredio bolnici provođenje tretmana. Nakon jedne sedmice A. je pušten iz bolnice, te je obnovio prijetnje protiv podnositeljice i njene advokaticice, koje su podnijele novu krivičnu prijavu. Nakon što je A. prijetio advokatici u njenoj kancelariji policija je intervenirala, te je tužilaštvo pokrenulo novi službeni krivični postupak. Naknadna predstavka Ustavnom sudu podnositeljice – prema kojoj nadležni sud nije uspio osigurati smještaj njenog muža u bolnicu radi provođenja psihijatrijskog tretmana odmah nakon osude, te kršenja njenih ljudskih prava – odbačena je.

Žalba:

Podnositeljica predstavke navela je da se domaća odgovorna tijela nisu pridržavala zakonskih obaveza, u skladu sa kojima su morali da naredе zadržavanje počinitelja nasilja u instituciji za psihijatrijski tretman, a nakon krivične osude bivšeg muža / počinitelja nasilja za nasilje u porodici.

Utvrđena povreda Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava:

Kršenje člana 8. (pravo na poštovanje privatnog života).

Obrazloženje suda:

Sud je utvrdio da iako se prijetnje bivšeg muža nikad nisu ostvarile, bile su dovoljne da ugroze psihološki integritet i dobrobit podnositeljice, te time i aktiviraju preduzimanje pozitivnih obaveza države u okviru člana 8. Konvencije. A. je bio osuđen zbog nasilnog ponašanja prema podnositeljici, ali tokom njegovog transfera ka bolnici, nadležni sud nije postupio u skladu sa zakonskim obavezama da naredi bolnici zadržavanje osuđenog i pružanje odgovarajućeg psihijatrijskog tretmana. Prema tome, neaktivnost domaćih nadležnih tijela je omogućila osuđenom/bivšem mužu podnositeljice da nastavi sa prijetnjama podnositeljici i advokatici. Tek kada su podnositeljica i advokatica podnijele novu krivičnu prijavu policija je našla shodno da reagira. Također, Sud je zaključio da su domaća tijela imala dovoljno indikacija o opasnosti budućeg nasilja i prijetnji prema podnositeljici, te su shodno tome morali preduzeti veći

stepen predostrožnosti. Posljedično, nedostatak preduzimanja dovoljnih mjera u odnosu na nasilno ponašanje bivšeg muža i posebno neuspjeh nadležnog suda da naredi njegovo zadržavanje za potrebe psihijatrijskog tretmana nakon osude ocijenjeno je kao kršenje pozitivnih obaveza države u okviru člana 8. Konvencije.

VIII Kalucza protiv Mađarske

Osnovne činjenice o slučaju:

Podnositeljica mimo svoje volje dijeli zajednički stan sa nasilnim bivšim partnerom, čekajući rješavanje brojnih građanskih parnica koje se tiču vlasništva nad stanom. Njihova veza je završena 2007. godine, ali je zajednički život nastavljen mimo želja podnositeljice. Od tada je podnositeljica pokretala krivične prijave za silovanje, napad i uznemiravanje protiv bivšeg partnera. U četiri navrata on je oslobođan optužnica, u pet navrata podnositeljica je odustala od krivičnog gonjenja, u dva navrata je utvrđena krivica optuženog za fizički napad za koje je osuđen na plaćanje novčanih kazni, dok je u tri navrata podnositeljica proglašena krivom za napad i nedolično ponašanje u sudskim postupcima. Tokom tih postupaka, podnositeljica je podnosila zahtjeve za izricanjem mjera zabrane pristupa protiv bivšeg partnera, koje su odbijene od strane suda na osnovu utvrđenja da su obje strane odgovorne za «njihov loš odnos». Također, postojale su tri vođene, pa obustavljene građanske parnice oko napuštanja stana i vlasništva nad stanom. U periodu od 2005. do 2010. godine ukupno je registrirano 13 medicinskih izvještaja koji bilježe ozljede na glavi, licu, grudima i vratu podnositeljice, sa vremenom iscjeljivanja/liječenja od deset dana.

Žalba:

Podnositeljica predstavke žalila se da je domaći državni organi nisu uspjeli zaštititi od konstantnog fizičkog i psihološkog nasilja u porodici, te da nisu preduzeli sve dovoljne mjere u tom pogledu.

Utvrđena povreda Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava:

Kršenje člana 8. (pravo na poštovanje privatnog života).

Obrazloženje suda:

Predstavka potpada pod okvir zaštite prava na privatni život, prema mišljenju Suda, čime su nacionalni državni organi bili obavezni preduzeti mjere zaštite podnositeljice od nasilja njenog bivšeg partnera. Sud je ostao posebno zatečen da je ovlaštenom sudu trebalo duže od godinu i pol dana da donese odluku povodom zahtjeva podnositeljice za izricanje mjere zabrane pristupa, iako je osnovni razlog za izricanje takve mjere obezbjeđenje neposredne i brze zaštite žrtve nasilja. Također, utvrđeno je da nisu dati dovoljni razlozi od strane postupajućeg suda za odbijanje izricanja tražene mjere, sem kvalifikacije da su obje strane učestvovala u nasilnom incidentu (u ovom smislu, Sud je utvrdio da ovakvo postupanje predstavlja primjer loše prakse, jer ukoliko se ova mjera ne bi mogla izreći u slučaju obostranog napada, mogućnost pružanja zaštite osobi/žrtvi koja postupa u legitimnoj samoodbrani ozbiljno se podriiva; kao i da također postoji mogućnost izricanja mjera zabrane pristupa prema obje osobe). Također, utvrđen je neuspjeh domaćih sudova u ispunjavanju obaveza da odluče o pravima

koja se tiču spornih pitanja nad stanom u razumnom roku, s obzirom na to da su postupci iz 2007. i 2008. godine još uvijek bili u toku u momentu odlučivanja pred Sudom. Konačno, Sud je utvrdio da iako je podnositeljica pokrenula krivične prijave za napad, uzastopno podnosila zahtjeve za izricanje mjera zaštite (zabrane pristupa) i pokrenula građanske parnice za iseljenu partnera iz stana, ovlašteni organi u Mađarskoj nisu preduzeli dovoljne mjere za pružanje efikasne zaštite podnositeljice, u skladu s obavezama iz člana 8. Konvencije.

IX Valiulene protiv Litvanije

Osnovne činjenice o slučaju:

Podnositeljica se februara 2001. godine obratila okružnom sudu sa krivičnom prijavom (da pokrene gonjenje) za višestruke slučajeve premlaćivanja od strane svog partnera. Januara 2002. godine sud je proslijedio njenu prijavu javnom tužiocu, naređujući pokretanje krivične istrage, te je ubrzo uslijedilo i podizanje optužnice protiv partnera za djelo nanošenja tjelesnih povreda. Postupak je u nekoliko navrata obustavljan zbog nedolaska optuženog na ročišta i nedostatka dokaza, te prekinut, pa ponovno otvoren od strane višeg tužioca, nakon usvajanja uložene žalbe da nije provedena temeljna istraga. Postupajući tužilac je obustavio istragu u junu 2005. godine; s obzirom na to da se nakon promjene zakonodavstva iz 2003. godine krivično gonjenje za lake tjelesne povrede pokretalo po privatnoj tužbi (uz zadržavanje prava javnog tužioca na pokretanje gonjenja u javnom interesu). Okružni sud je potvrdio tu odluku u septembru 2005. godine, smatrajući da tužilac ima pravo, a ne i obavezu da otvori/nastavi istragu. Sudski predmet nije sadržavao informacije koje bi ukazivale da li se radi o predmetu od javnog interesa i da li žrtva može zaštititi svoja prava putem privatne tužbe. Nakon toga, podnositeljica je podnijela privatnu krivičnu tužbu, koja je odbačena u februaru 2007. godine, s obzirom na to da je krivično gonjenje za konkretno djelo postalo zastarjelo.

Žalba:

Podnositeljica predstavke žalila se da ovlašteni organi nisu istražili njene optužbe o uzastopnom nasilju u porodici, čime bi utvrdili odgovornost njenog partnera, te da je dužina krivičnog postupka po njenoj prvobitnoj prijavi bila prekomjerna.

Utvrđena povreda Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava:

Kršenje člana 3. (zabrana mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja).

Obrazloženje suda:

Sud je utvrdio da se podnositeljica obratila nadležnom sudu sa podnošenjem krivične prijave protiv partnera još u februaru 2001. godine, te da je obezbijedila opis slučajeva nasilja i navela imena više svjedoka, čime je stvorila osnov sumnje o počinjenju nasilja u porodici. Od tog momenta, nadležni organi su bili u obavezi da djeluju povodom podnesene krivične prijave. Ali, istraga je uzastopno bila obustavljena prateći transfer slučaja javnom tužiocu. Činjenica da je odluka o obustavi istrage bila ukinuta od strane višeg tužioca – jer nije bila detaljna – ukazuje na postojanje propusta na strani državnih organa. Dalje, iako se domaće zakonodavstvo (ZKP) promijenilo maja 2003. godine, tužilac je odlučio da vrati slučaj podnositeljici na privatno

krivično gonjenje tek dvije godine nakon reforme zakona, odnosno u junu 2005. godine. Odluka je sudski potvrđena, i pored žalbe podnositeljice da će time njen bivši partner uživati imunitet od krivične odgovornosti, s obzirom da se zastarjelost za gonjenje za izvršenje krivičnog djela približavala. Također, sud je podvukao da je i nakon reforme zakona i dalje moguće da javni tužioci istražuju djela lakših tjelesnih povreda, ukoliko je to u javnom interesu. Kao rezultat odluke tužioca, činjenice slučaja nikada nisu utvrđene od strane kompetentnog suda. Shodno tome, «jedna od funkcija krivičnog gonjenja, a to je efikasna zaštita od povreda fizičkog integriteta (i shodno tome činova ponižavajućeg postupanja), nije bila ostvarena u slučaju podnositeljice», čime je posljedično došlo do kršenja člana 3. Konvencije.

3. Primjer presude u predmetu nasilja u porodici: ocjena otežavajućih i olakšavajućih okolnosti

Ovo poglavlje sadrži primjere hipotetičke sudske presude u predmetu nasilja u porodici koja se tiče ocjene otežavajućih i olakšavajućih okolnosti. Ocjena okolnosti u presudama usklađena je sa preporukama iz Priručnika: Sudska razmatranja slučajeva nasilja u porodici u BiH. Ukupno su data tri primjera presude. U okviru svakog primjera prvo je opisan scenarij hipotetičkog slučaja nasilja u porodici, a zatim je data ocjena otežavajućih i olakšavajućih okolnosti u okviru sudske presude.

Primjer br. 1

Hipotetički slučaj nasilja u porodici:

Muž i žena u braku su 23 godine. Policija je pozvana u kuću muža i žene A. Kod žene A vidi se crvenilo i oteklina kod lijeve jagodične kosti. Muž A ima ogrebotine, neke s krvlju na podlakticama i vrhu njegove ruke. Žena A je izvijestila da je muž A bio bijesan jer je posjetila prijatelja u gradu i jer je nosila nešto lijepo. Žena A je prijavila da ju je muž A tijekom svađe uhvatio za vrat i počeo stezati. Kako bi ga zaustavila, kaže da ga je pokušala izgrebati po rukama i šakama. Nakon što je to učinila, kaže da ju je muž snažno ošamario po lijevoj strani lica. Žena A tvrdi da je muž zlostavlja godinama, te da joj on uvijek govori gdje može ići, koga može vidjeti i šta može nositi. Žena ima jednu malu ogrebotinu na lijevoj strani vrata.

Dodatne informacije iz dosijea predmeta:

- Izjava svjedoka: odrasla kćer koja živi s mužem u drugom gradu. Odrasla kći izvijestila je da je njena majka, žena A, alkoholičarka, te da ne vodi dobru brigu o njenom ocu. Ona pije i ne radi kućanske poslove niti priprema obroke, te vrišti na oca ponekad. Ona navodi policiji kako ne misli da bi njen tata zadavio ili ugušio njenu majku. Kćerka nije bila prisutna tokom ovog incidenta i negira da njen otac može biti nasilan ili zlostavljač. Međutim, i ona sama priznaje da njen otac ponekad zabranjuje majci da ide na određena mjesta ili nosi određenu odjeću.
- U izvještaju lokalnog Centra za socijalni rad stoji da je žena u dva navrata kontaktirala Centar – jednom telefonom i jednom lično. Žena A tvrdila je da proživljava konstantno psihičko zlostavljanje i strahuje od fizičkog nasilja.

- Muž A u policijskoj izjavi poriče da je pokušao udaviti ženu i tvrdi da je ona njega napala. U samoodbrani ju je ošamario. Kaže da je alkoholičarka i da ne radi ništa po kući. On radi i zarađuje i još ide i u nabavku jer je ona previše pijana.

Tužilac je podigao optužnicu za djelo nasilja u porodici, koja je potvrđena...

Primjer presude:

Sud u ... postupajući po optužnici Tužilaštva, koja je potvrđena dana ... a radi krivičnog djela – Nasilje u porodici – iz člana ... Krivičnog zakona ... nakon održanog glavnog i usmenog pretresa ... donio je dana ... i javno objavio sljedeću

PRESUDU

Optuženi ...

KRIV JE

Što je: ...

Čime je: optuženi počinio krivično djelo – Nasilja u porodici – iz člana ... za koje krivično djelo mu se utvrđuje kazna ...

OSUĐUJE SE ...

Obrazloženje

(isključivo se odnosi na ocjenu otežavajućih i olakšavajućih okolnosti³³)

... Sud je izvršio izbor vrste i mjere krivičnopravne sankcije te odmjerio optuženom kaznu za djelo za koje je oglašen krivim, u okviru granice zakonom propisane kazne, imajući u vidu svrhu krivičnopravnih sankcija i uzimajući u obzir sve okolnosti koje utječu da kazna bude manja ili veća (olakšavajuće i otežavajuće okolnosti).

Sud je na strani optuženog našao više otežavajućih okolnosti koje otkrivaju širi kontekst nasilnog ponašanja optuženog prema oštećenoj.

Kao prvo, dokazni postupak utvrdio je da je nasilje u porodici, između ostalog, počinjeno tako što je optuženi davio oštećenu. Ovo je potvrdilo vještačenje tragova na vratu oštećene i lijeve jagodične kosti kao i iskaz svjedokinje – oštećene... Činjenica da je davljenje bilo prisutno kao dio radnje izvršenja djela nasilja u porodici, prema mišljenju Suda, znači da je došlo do eskalacije nasilnog i dominantnog ponašanja na strani optuženog. Posrijedi je bio ozbiljan fizički napad optuženog,

³³ Obrazloženje se ne bavi cjelovitom ocjenom dokaza, odnosno spornim materijalno-pravnim ili proceduralno-pravnim pitanjima koja čine standardni dio obrazloženja sudske presude. Primjer sudske presude, odnosno obrazloženje presude povodom krivičnog djela «nasilja u porodici» isključivo se dotiče sudske ocjene otežavajućih i olakšavajućih okolnosti, a koje su identifikovane u slučaju kao takve, na osnovu prisutnih informacija u konkretnom scenariju slučaja. Eventualna ocjena dokaza isključivo je predstavljena u vezi sa kvalifikovanjem određenih okolnosti kao otežavajućih ili olakšavajućih okolnosti.

koji ne samo da je povrijedio fizički integritet oštećene, nego je sa sobom nosio i visok rizik od nastajanja negativnih posljedica po žrtvino zdravlje, uključujući smrt. Medicinska je činjenica, sa kojom je Sud dobro upoznat, da smrt uslijed davljenja može uslijediti čak i nekoliko dana nakon napada, uslijed stvaranja krvnih ugrušaka u mozgu koji se javljaju kao posljedica gubitka dotoka kisika u mozak. Ozbiljnost ovoga napada potvrđuje i podatak da oštećena nije ostala pasivna prilikom napada optuženog davljenjem, već je postupajući u samoodbrani pribjegli grebanju optuženog po rukama i šakama, čime je izazvala ogrebotine na rukama optuženog, što je potvrdilo vještačenje optuženog. U skladu sa navedenim, a s obzirom na to da davljenje predstavlja jedan od najsmrtonosnijih oblika nasilja; Sud je – u okviru razmatranja okolnosti pod kojima je djelo učinjeno – činjenicu postojanja davljenja cijenio kao posebno otežavajuću okolnost.

Dalje, Sud je sa posebnom pažnjom pristupio ocjeni iskaza svjedokinje – oštećene i svjedokinje – odrasle kćerke koja živi s mužem u drugom gradu, koji potvrđuju da muž A ima praksu ponašanja da zabranjuje oštećenoj da posjećuje određena mjesta, viđa određene osobe ili nosi određenu odjeću. Iskazi svjedokinja poklapaju se u svim tvrdnjama, osim u pogledu učestalosti ovog ponašanja optuženog – s obzirom da oštećena tvrdi da se optuženi ovako ponaša godinama, dok kćerka tvrdi da se ponaša ponekad. Uzimajući u obzir činjenicu da kćerka ne živi sa optuženim i oštećenom, kao i da iste ne posjećuje redovno zbog udaljenosti, Sud je jaču važnost u ovom segmentu poklonio iskazu svjedokinje – oštećene koji je cijenio kao logičan, iskren i vjerodostojan. U ovakvim radnjama optuženog Sud je našao dokaz postojanja ponašanja kojim optuženi vrši kontrolu nad osuđenom, s obzirom da je optuženi kontinuirano određivao kako se oštećena kao njegova supruga treba ponašati i kako treba izgledati u javnosti. Ovakvim postupanjem, optuženi je kontrolirao ponašanje oštećene, sa ciljem održavanja sopstvene moći nad oštećenom, koja se na taj način nalazila u položaju podređenosti u odnosu na optuženog. Također, iskazi svjedoka otkrivaju da u pitanju nisu izolovane radnje, nego obrazac ponašanja optuženog koji se dešava u kontinuitetu. Samim tim, otvara se mogućnost Sudu za izvođenje zaključka da se slučaj nasilja u porodici koji je predmet postupka može posmatrati kao dio šireg obrasca zlostavljanja optuženog nad oštećenom. Prema tome, Sud je kontrolu, odnosno dominaciju optuženog nad oštećenom, cijenio kao otežavajuću okolnost.

U vezi sa prethodnom okolnosti, Sud je pristupio i ocjeni činjenica koje su dovele do fizičkog napada optuženog nad oštećenom. Sud je prihvatio iskaz svjedokinje – oštećene u dijelu koji se tiče opisa verbalne rasprave koja je prethodila fizičkom napadu optuženog nad oštećenom kao vjerodostojan i iskren opis dešavanja koja rasvjetljavaju pozadinu djelovanja optuženog u vezi krivične radnje koja mu se stavlja na teret. Oštećena je tvrdila da je optuženi «bio bijesan jer je posjetila prijatelja u gradu i jer je nosila nešto lijepo». Ovaj iskaz Sud je doveo u vezu sa prethodno objašnjenim obrascem dominantnog ponašanja optuženog, te je uzeo za indicaciju postojanja kontrole optuženog spram oštećene.

Konačno, Sud je u obzir uzeo činjenicu da se oštećena u dva prethodna navrata obraćala lokalnom Centru za socijalni rad (CSR) za pomoć u vezi nasilja – jednom telefonski i jednom lično. Izvještaj CSR-a, koji je uvršten u dokazni materijal, otkriva da je oštećena prethodno tvrdila da «proživljava konstantno psihičko zlostavljanje i strahuje od fizičkog nasilja». Ovi podaci ukazuju da je oštećena preduzela aktivne radnje u traženju zaštite od nasilja od institucija sistema koje su istu dužne pružiti, u ovom slučaju CSR. Sud je upoznat sa dinamikom rodno zasnovanog nasilja koje se dešava u porodici; te sa strahom i stigmom sa kojima se susreću žrtve nasilja u porodici prilikom traženja pomoći od institucija koje su dužne pružiti zaštitu od nasilja.

Ovom prilikom Sud konstatuje da je daljnja intervencija i obavještanje policije i tužilaštva od strane CSR-a o slučaju oštećene izostala nakon dva predmetna obraćanja oštećene, kao zakonska obaveza CSR-a, što predstavlja predmet posebne zabrinutosti Suda u pogledu postupanja nadležnih lokalnih ustanova na prevenciji nasilja u porodici i ispunjenja zakonskih obaveza. Bez obzira, Sud je činjenicu ranijeg obraćanja oštećene CSR-u cijenio kao indicaciju postojanja kontinuiteta u činjenju nasilja u porodici optuženog nad oštećenom, te istoj dao značaj otežavajuće okolnosti.

Na strani optuženog (muž A) Sud nije našao olakšavajuće okolnosti. Sud konstatuje da se optuženi tokom cjelokupnog krivičnog postupka uzorno ponašao pred sudom i da se sa uvažavanjem odnosio prema strankama i oštećenoj. I pored toga, «uzorno» ili «korektno» ponašanje optuženog Sud nije cijenio kao olakšavajuću okolnost pri donošenju odluke o visini krivične sankcije, s obzirom na to da se ovakva vrsta ponašanja apsolutno očekuje od svih optuženih i drugih osoba koje se pojave pred sudom u toku krivičnog postupka; odnosno da se radi o općem standardu očekivanog odnošenja stranaka pred sudom, a ne i potencijalnom dokazu dobrih karakternih osobina optuženog.

Također, Sud je u obavezi razjasniti i tretman činjenice da optuženi jedini privređuje u porodici (odnosno da je optuženi tzv. primarni hranilac). Odbrana je u više navrata tokom postupka isticala da je optuženi, kao jedini zaposleni, odgovoran za privređivanje u porodici koju čine optuženi i oštećena (žena A), te da bi tu činjenicu Sud trebao uzeti u obzir prilikom donošenja odluke. Odbrana je tvrdila da će zatvorska ili novčana kazna optuženom isto tako proizvesti negativan efekat i po dobrobit oštećene, s obzirom na to da optuženi ekonomski izdržava oštećenu. Argument odbrane koji se zasniva na hipotezi da će ekonomska dobrobit oštećene biti ugrožena kažnjavanjem optuženog od male je koristi za Sud budući da se dotiče pretpostavljene buduće situacije koja se nije desila. Isto tako, ovakav stav odbrane zanemaruje činjenicu da se optuženi nalazi u jednoj vrsti odnosa nadređenosti nad oštećenom, s obzirom na to da je oštećena ekonomski zavisna od njega. S te strane, isto tako bi se mogao izvesti argument da hraniteljska uloga optuženog u porodici može stimulatивно utjecati na njega da nastavi sa činjenjem nasilja u porodici čime bi također dobrobit oštećene bila ugrožena. Konačno, prema zakonskoj obavezi, Sud mora voditi računa o imovinskom stanju optuženog isključivo prilikom odmjeravanja novčane kazne, što nije izrečena sankcija Suda u ovom predmetu. U vezi sa navedenim, činjenicu da je optuženi odgovoran za privređivanje Sud nije cijenio kao olakšavajuću okolnost.

U zaključku, Sud je našao da otežavajuće okolnosti, a u skladu sa gore iznesenim, pretežu u ovom slučaju, te da izložene otežavajuće okolnosti predstavljaju razlog zbog čega je Sud utvrdio optuženom kaznu ...

Primjer br. 2

Hipotetički slučaj nasilja u porodici:

Muž B i žena B u braku su 10 godina i imaju dvoje male djece od 5 i 7 godina. Dana 15. oktobra, komšinica je pozvala policiju nakon što je vidjela njihovo sedmogodišnje dijete napolju, bez jakne i cipela i u suzama. Kada je policija došla na lice mjesta, muž B je djelovao smireno, a žena B je vikala i plakala. Djeca, također uplakana, bila su s njima u istoj prostoriji. Nije bilo vidljivih ozljeda ni na mužu ni na ženi B, ali ona tvrdi da ju je muž B, nakon nesuglasica oko nekih

finansijskih pitanja, zgrabio za nadlaktice i protresao te da joj je prijetio daljim fizičkim nasiljem. Muž B je izjavio da je moguće da je nježno uhvatio ženu za nadlaktice, ali ju nije protresao.

Dodatne informacije iz dosijea slučaja:

- Policija je pitala i muža B i ženu B da li su djeca bila prisutna dok su se oni svađali – oboje su rekli da su djeca bila u kući, ali u drugoj sobi. Ni muž B ni žena B nisu upoznati sa činjenicom da je za vrijeme svađe njihovo sedmogodišnje dijete bilo napolju bez jakne i cipela i da je plakalo.
- Policija je razgovarala sa sedmogodišnjim djetetom koje im je reklo da ponekad "tata čisti svoj pištolj kad se naljuti, a to mamu plaši".
- Policija navodi da je muž B političar čija je karijera u usponu i da je izuzetno cijenjen.
- Izjava svjedokinje – komšinica, starija udovica, tvrdi kako bar jednom mjesečno čuje galamu iz njihove kuće. Kaže i da je muž B izuzetno pristojan i ljubazan. Žena B je uvijek kod kuće i rijetko izlazi. Ne viđa da im iko dolazi u posjetu osim porodice muža B.

Tužilac je podigao optužnicu za djelo nasilja u porodici, koja je potvrđena...

Primjer presude:

Sud u ... postupajući po optužnici Tužilaštva, koja je potvrđena dana ... a radi krivičnog djela – Nasilje u porodici – iz člana ... Krivičnog zakona ... nakon održanog glavnog i usmenog pretresa ... donio je dana ... i javno objavio sljedeću

P R E S U D U

Optuženi ...

KRIV JE

Što je: ...

Čime je: optuženi počinio krivično djelo – Nasilja u porodici – iz člana ... za koje krivično djelo mu se utvrđuje kazna ...

OSUĐUJE SE ...

Obrazloženje

(isključivo se odnosi na ocjenu otežavajućih i olakšavajućih okolnosti³⁴)

... Sud je izvršio izbor vrste i mjere krivičnopravne sankcije te odmjerio optuženom kaznu za djelo za koje je oglašen krivim, u okviru granice zakonom propisane kazne, imajući u

³⁴ Obrazloženje se ne bavi cjelovitom ocjenom dokaza, odnosno spornim materijalno-pravnim ili proceduralno-pravnim pitanjima koja čine standardni dio obrazloženja sudske presude. Primjer sudske presude, odnosno obrazloženje presude povodom krivičnog djela «nasilja u porodici» isključivo se dotiče sudske ocjene potencijalnih otežavajućih i olakšavajućih okolnosti, a koje su identifikovane u slučaju kao takve, na osnovu prisutnih informacija u konkretnom scenariju slučaja. Eventualna ocjena dokaza isključivo je predstavljena u vezi sa kvalifikovanjem određenih okolnosti kao otežavajućih ili olakšavajućih okolnosti.

vidu svrhu krivičnopravnih sankcija i uzimajući u obzir sve okolnosti koje utječu da kazna bude manja ili veća (olakšavajuće i otežavajuće okolnosti).

Sud je raniju neosuđivanost optuženog cijenio kao olakšavajuću okolnost. Sud konstatuje da se optuženi tokom cjelokupnog krivičnog postupka uzorno ponašao pred sudom i da se sa uvažavanjem odnosio prema strankama i oštećenju. I pored toga, «uzorno» ili «korektno» ponašanje optuženog sud nije cijenio kao olakšavajuću okolnost pri donošenju odluke o visini krivične sankcije, s obzirom na to da se ovakva vrsta ponašanja očekuje od svih optuženih i drugih osoba koje se pojave pred sudom u toku krivičnog postupka; odnosno da se radi o općem standardu očekivanog odnošenja stranaka pred sudom, a ne i potencijalnom dokazu dobrih karakternih osobina optuženog, kako je odbrana u uzastopnim navratima navodila.

Pored ovoga, Sud se osjeća obaveznim razjasniti i tretman sljedećih okolnosti, s obzirom na to da je odbrana naglašavala da se skup istih treba uzeti u obzir od strane Suda tokom suđenja. Odbrana je navela da je optuženi političar čija je politička karijera u usponu, te da je «izuzetno cijenjen u svojoj zajednici». Također, odbrana je tvrdila da je optuženi zahvaljujući svom političkom djelovanju, te poštovanju koje uživa od strane društvene javnosti, zaslužio posebno razmatranje njegovog dobrog ponašanja od strane Suda. Sud navedenu okolnost nije cijenio kao olakšavajuću, zato što osobe koje se bave političkim javnim djelovanjem ni u kom slučaju ne bi smjele uživati poseban tretman od strane suda isključivo zbog činjenice da se bave političkim radom ili obavljaju određenu javnu dužnost. Osnovno je načelo da su sve osobe jednake pred zakonom; uključujući i pojedince koji inače pružaju javnu uslugu zajednici. Također, u činjenici da je optuženi političar, da se bavi javnim pozivom i da je cijenjen u zajednici, Sud nije pronašao dokaz «pozitivnog karaktera optuženog», a kako je to predstavljala odbrana optuženog s ciljem ukazivanja na karakterne osobine optuženog. Štaviše, tvrdnji da je optuženi cijenjen u zajednici i cjelokupnom javnom profilu optuženog Sud nije mogao dati prevagu, odnosno veći značaj, prilikom procjene «pozitivnog karaktera optuženog», u odnosu na ponašanje koje je optuženi ispoljio u privatnom životu i dokazano izvršenje djela nasilja u porodici.

Od otežavajućih okolnosti Sud je cijenio činjenicu da je u toku dokaznog postupka utvrđeno postojanje radnji koje upućuju na obrazac nasilnog ponašanja i zlostavljanja optuženog (muž B) prema oštećenju (žena B). Pored radnje nasilja koja je utvrđena kao element biča krivičnog djela nasilja u porodici, Sud je pronašao dokaz izoliranja žrtve od porodice i prijatelja na osnovu izjava svjedokinja – oštećene i komšinice – koje je Sud cijenio kao istinite, jasne, logične i međusobno neproturječne. Izjave svjedokinja pokazuju da oštećena ne izlazi iz kuće samostalno niti prima goste, osim porodice optuženog. Napori optuženog da izolira oštećenu imaju za cilj da oštećenju ograniče pristup spoljašnjoj pomoći, te da povećaju njenu zavisnost i podređenost prema optuženom. Shodno tome, prisustvo napora da se oštećena izolira Sud je cijenio kao otežavajuću okolnost.

Pored ovoga, Sud je kao istinit cijenio i iskaz sedmogodišnjeg djeteta dat policiji, koji je potvrđen svjedočenjem službenog lica i svjedočenjem same oštećene. Policija je zabilježila da je sedmogodišnje dijete, bez poticanja, otkrilo policiji da optuženi «u momentima ljutnje» čisti svoj pištolj pred oštećenom i plaši oštećenu. Sud je ovo cijenio kao dokaz postojanja prijetnji nasiljem i kontinuiteta u zlostavljanju oštećene od strane optuženog. Činjenica da optuženi posjeduje pištolj, te da isti «čisti u momentima ljutnje» prema mišljenju Suda presudno doprinosi održavanju osjećaja ugroženosti oštećene i straha za život i sigurnost oštećene, čime se

održava moć i kontrola optuženog nad oštećenom. Prilikom razmatranja ove okolnosti, Sud je posebno uzeo u obzir i rezultate međunarodnih istraživanja koja ukazuju na to da čak i prijetnja upotrebom pištolja u kontekstu nasilja u porodici predstavlja bitan faktor u utvrđivanju postojanja rizika od usmrćivanja žrtve u okviru nasilja u porodici, odnosno nastanka smrtne posljedice. Shodno tome, Sud je u obavezi voditi računa o ovom faktoru, te činjenici čišćenja oružja optuženog u prisustvu oštećene i djece u momentima ljutnje dati značaj otežavajuće okolnosti.

Konačno, Sud je kao posebno otežavajuću okolnost cijenio činjenicu da je nasilje u porodici počinjeno u prisustvu dvoje djece; koja su, iako fizički nisu direktno prisustvovala nasilju, mogla čuti nasilje iz susjedne prostorije u kojoj su boravili, te su naknadno vidjela posljedice nasilja. Sud ne može zanemariti saznanje da je medicinska nauka dokazala da izloženost djece nasilju u porodici uzrokuje negativne posljedice po njihov kasniji psihofizički razvoj i utječe na njihove obrazovne sposobnosti i funkcionisanje u društvu. Sud nalazi dokaz traumatičnog svjedočenja djece nasilju u porodici u svjedočenju policijskog službenika da je policija nakon dolaska na lice mjesta zatekla djecu uplakanu, dok je sedmogodišnje dijete za vrijeme trajanja nasilja bilo napolju bez jakne i cipela i da je plakalo. U vezi sa ovom otežavajućom okolnosti, Sud naročito konstatuje da djeca koja svjedoče nasilju u porodici uživaju i posebnu zaštitu od strane pravnog sistema u Bosni i Hercegovini [*primjera radi, Zakon o zaštiti od nasilja u porodici Republike Srpske navodi da se djeca smatraju direktnim žrtvama nasilja u porodici i ukoliko su samo svjedočila nasilju u porodici*].

U zaključku, Sud je našao da otežavajuće okolnosti – a u skladu sa gore iznesenim – pretežu u ovom slučaju, te da izložene otežavajuće okolnosti predstavljaju razlog zbog čega je Sud utvrdio optuženom kaznu u trajanju ...

Primjer br. 3

Hipotetički slučaj nasilja u porodici:

Sin D živi sa ocem D i majkom D. Sin D ima 47 godina i nakon rata dijagnosticiran mu je posttraumatski stresni poremećaj. Ima lakši invaliditet i hramlje na jednu nogu. Ne radi, ali prima invalidninu u malom iznosu. Otac D i majka D su u ranim sedamdesetim godinama. Otac D je penzioner. Majka D ima srčanu bolest i općenito nije u dobrom stanju.

Policija je nedavno sina D uhapsila nakon što je roditeljima došao pijan, vikao na njih, majku oborio na pod i razbijao posude. Policija je ustanovila znakove borbe i primijetila da majka D ne može hodati, kao rezultat ozljede od pada. Ponudili su medicinsku brigu majci, ali je ona odbila. Otac D i majka D bili su jako zabrinuti zbog hapšenja njihovog sina i molili su policiju da ga ne odvodi. Sin D tvrdi da se ničega ne sjeća.

Dodatne informacije iz dosijea slučaja:

- Policija navodi da ni otac D ni majka D ne žele da njihov sin bude krivično gonjen za nasilje u porodici. Tražili su da se pošalje na liječenje zbog bolesti i ovisnosti o drogama. Otac D priznaje da sin D redovito pije, a često će doći kući u stanju ljutnje i tjeskobe.

- Otac D je nasamo rekao policiji da se boji da bi sin D zaista mogao povrijediti majku D i da ga ona nastoji zaštititi po svaku cijenu.
- Otac D i majka D priznaju da nemaju ni porodicu ni prijatelje koji im mogu pomoći. Sami su u BiH i imaju ograničena primanja. Sva njihova porodica se preselila u okolne zemlje.

Tužilac je podigao optužnicu za djelo nasilja u porodici, koja je potvrđena..

Primjer presude:

Sud u ... postupajući po optužnici Tužilaštva, koja je potvrđena dana ... a radi krivičnog djela – Nasilje u porodici – iz člana ... Krivičnog zakona ... nakon održanog glavnog i usmenog pretresa ... donio je dana ... i javno objavio sljedeću

P R E S U D U

Optuženi ...

KRIV JE

Što je: ...

Čime je: optuženi počinio krivično djelo – Nasilja u porodici – iz člana ... za koje krivično djelo mu se utvrđuje kazna ...

OSUĐUJE SE ...

O b r a z l o Ź e n j e

(isključivo se odnosi na ocjenu otežavajućih i olakšavajućih okolnosti³⁵)

... Sud je izvršio izbor vrste i mjere krivičnopravne sankcije te odmjerio optuženom kaznu za djelo za koje je oglašen krivim, u okviru granice zakonom propisane kazne, imajući u vidu svrhu krivičnopravnih sankcija i uzimajući u obzir sve okolnosti koje utječu da kazna bude manja ili veća (olakšavajuće i otežavajuće okolnosti).

Sud je raniju neosuđivanost optuženog cijenio kao olakšavajuću okolnost.

S druge strane, Sud je našao otežavajuće okolnosti koje je uzeo u obzir prilikom odlučivanja o izboru vrste i mjere krivičnopravne sankcije. Sud je cijenio činjenicu da oštećena (majka D) potpada pod kategoriju posebno ranjive žrtve nasilja, s obzirom na to da je osoba starije životne dobi, da ima srčanu bolest, te da općenito nije u dobrom stanju. Isto tako, utvrđeno je da oštećena ne može hodati kao posljedica radnje izvršenja nasilja u porodici optuženog. Pored ovoga, oštećena i otac D raspolažu ograničenim primanjima, a u iskazima izjavljuju da nemaju porodicu ni prijatelje koji im mogu pružiti pomoć. Konačno, Sud je kao posebno indikativnu cijenio i izjavu

³⁵ Obrazloženje se ne bavi cjelovitom ocjenom dokaza, odnosno spornim materijalno-pravnim ili proceduralno-pravnim pitanjima koja čine standardni dio obrazloženja sudske presude. Primjer sudske presude, odnosno obrazloženje presude povodom krivičnog djela «nasilja u porodici» isključivo se dotiče sudske ocjene potencijalnih otežavajućih i olakšavajućih okolnosti, a koje su identifikovane u slučaju kao takve, na osnovu prisutnih informacija u konkretnom scenariju slučaja. Eventualna ocjena dokaza isključivo je predstavljena u vezi sa kvalifikovanjem određenih okolnosti kao otežavajućih ili olakšavajućih okolnosti.

oca D priloženu u policijskom izvještaju – koji je uvršten u dokazni materijal – prema kojoj otac D strahuje od daljeg nasilja optuženog prema oštećenoj, te smatra da oštećena po svaku cijenu nastoji zaštititi optuženog. Zbog svega ovoga, Sud je mišljenja da se oštećena nalazi u otežanoj poziciji da zatraži pomoć od nasilja kojem je izložena, a da je optuženi iskoristio ovakvo stanje oštećene kako bi izvršio nasilje, te da je opravdano posmatrati oštećenu kao posebno ranjivu osobu. U skladu s tim, Sud je činjenicu ranjivosti oštećene cijenio kao otežavajuću okolnost.

Pored ovoga, Sud je u obzir uzeo činjenicu da se optuženi u momentu izvršenja nasilja u porodici nalazio u alkoholiziranom stanju (potvrđeno policijskim izvještajem) u koje se svjesno doveo. Ovo je potvrdilo naknadno vještačenje optuženog, koje je pokazalo da se optuženi sa umišljajem doveo u stanje alkoholiziranosti, prilikom kojeg su uklonjene inhibicije optuženog za vršenje nasilja u porodici; te da se nije radilo o gubitku kontrole optuženog prilikom izvršenja nasilja, a kako je predstavljao branilac optuženog, nego o samoskrivljenoj neuračunljivosti optuženog. Iskaz optuženog da se ne sjeća izvršenja nasilja Sud je cijenio u vezi sa utvrđenom samoskrivljenom neuračunljivošću optuženog, a uslijed alkoholne intoksikacije istog. Dalje, iz iskaza svjedoka – oca D proizlazi da optuženi redovito pije, te kada se vrati kući da se često nalazi u "stanju ljutnje i tjeskobe". Sud nije imao razloga smatrati ovaj iskaz svjedoka za nevjerodostojan. Također, tokom vještačenja utvrđeno je da se optuženi ne ponaša nasilno na javnim mjestima ili u drugim okolnostima mimo porodice – čime je izveden zaključak da je optuženi u stanju kontrolirati svoju agresiju u drugim prilikama, odnosno mimo porodičnog doma, a uzimajući u obzir dijagnostičirani posttraumatski stresni poremećaj optuženom. Sud je prihvatio ovakvo mišljenje vještaka. U skladu sa svim navedenim, optuženikovo izvršenje nasilja u porodici pod dejstvom alkohola Sud je cijenio kao otežavajuću okolnost.

Konačno, od važnosti je za cjelovitost obrazloženja presude da Sud u ovom dijelu rasvijetli tretman koji je poklonio iskazima majke D (oštećene) i oca D datim tokom sudskog postupka u kojima isti mole Sud da ne kazni optuženog, a koji su tokom iznošenja završne riječi na glavnoj raspravi ponovljeni i od strane branioca optuženog kao naročito bitni za donošenje pravične odluke Suda. Sud je sa posebnom pažnjom pristupio ocjeni predmetnih iskaza majke D i oca D kao roditelja optuženog koji sa istim žive u porodičnoj zajednici. Sud napominje da iz dokaznog materijala (policijskog izvještaja) proizlazi da su roditelji optuženog istu vrstu stava iskazali prema policiji, kada su istu molili da ne hapsi optuženog prilikom reagovanja na prijavu nasilja. S te strane, Sud je ubjeđenja da ovakvi stavovi predstavljaju iskrene izjave volje majke D i oca D, odnosno da Suda nisu prezentovani dokazi koji bi ukazali da su otac D i majka D eventualno bili prisiljeni na ovakvo postupanje. I pored ovoga, Sud je u obavezi napomenuti da je stvar općeg principa da se kazna za krivično djelo određuje sukladno težini djela i općim pravilima o odmjeravanju kazne, u šta ne ulaze želje i/ili stavovi oštećenog lica i rodbine optuženog. S druge strane, ne bi bilo opravdano da oštećena osjeća odgovornost za izrečenu [... *krivičnu sankciju/mjeru...*] u slučaju da se Sud vodi stavovima oštećene prilikom donošenja ovakve odluke. Sud podsjeća da teret primjene zakona, utvrđivanje krivične odgovornosti i shodno tome sankcionisanje odgovornih predstavlja odgovornost institucija, a ne pojedinaca koji su pogođeni izvršenjem krivičnog djela. Shodno ovome, stavove oštećene i oca D u vezi nekažnjavanja optuženog Sud nije uzeo u obzir prilikom odlučivanja o vrsti i mjeri krivičnopravne sankcije.

U zaključku, Sud je našao da otežavajuće okolnosti – a u skladu sa gore iznesenim – pretežu u ovom slučaju, te da izložene otežavajuće okolnosti predstavljaju razlog zbog čega je Sud utvrdio optuženom kaznu ...

